

ארכיון יד ושם
YAD VASHEM ARCHIVES

חטיבה : RECORD GROUP: **O.3**

עדויות יד ושם

**Yad Vashem
Testimonies**

מספר תיק : FILE NUMBER: **3082**

מספר עמודים : NUMBER OF PAGES:

אררכיון מוצא : ORIGINAL ARCHIVE:

סימול מקוריו : ORIGINAL FILE

NUMBER:

מספר כניסה : INVENTORY

NUMBER:

סימול תיק : PREVIOUS FILE

קודם : NUMBER:

"יד ושם" רשות-הזכרון לשואה ולגבורה — המחלקה לABIOTUD עDOIOT

סימנו: — 2680/225 ד-

סימן הארכיו: —

03|3082 שער העדות

(תצלום אישי)

השפה: יידיש

הארץ: — פולין

העד קיטלובייך אהרון רם גן רח' אסף 34 כתובות תאריך, מקום וארץ לידה יאנוב לובלסקו, 1917

מקום מגורי העד בפרוץ המלחמה/המאות' המאוחרת JANOW LUBLINSKI על חיסול קהילתו, על רציחות של יהודיה הסביבה ע' פונטשאן פולנים הנושא הראשי ועל הסתרותיו הוא ביערות בסביבת RAMBOVSKY

חוכם העדות חיית' היהודים בינוב לובלסקי לפני המלחמה שדייה העיריה ע' הגורמים במהלך המלחמה וחטיבתו של העד ומפטחו בכפר פאלוצק איזזעס ע' יאנוב; ריכוז יהודים מפדרי סביבת יאנוב נגנוו איזזעס והיטולות בפתחו 2-19' בראותו אל העד ליער גזטן האקסיה וางישתו עם יהודים סטרומפול; רצח 20 יהודים בעיר ע' פולנייט, חפירם בונקר ותחבאו בו של העד יחד עם יהודיה (בשם פינידל) ובכח כמוך יהודים בילוי הובנקר ע' איכרים והסתתרותם של הח'ל אצלא-איכר מסביבתה; רצח היהודיה שינידל ובכח יחד עם יהודים אחרים שהסתתרו ביערן פזרה לעד ע' הפולני DZIĘKOSZ, סידור מחים שבאיו אצלא חחנו אל אוטוסט WAZKOW PASZKOW אזאנס בלבוב פרטפול, שהתיין' עמדו לכנפייה פולנית השחורוד ע' הצעה האודם ב-1944 ונסעהו של העד ל ZAMOSC; סיפורה של העד על בילוי אנטישמיות ורצח יהודים בזידים ע' פולנייט אחורי השחרור; נסעהו של העד לגרמניה ועליתו עדותה ב-1946.

שםות האנשים הנזכרים בעדות	המקומות הנזכרים בעדות	לפי הרשימה המצורפת
הערות	המקומות הנזכרים בעדות	לפי הרשימה המצורפת

העדות כוללת: עדות, סקירה

מספר כולל של עמודים 33

מקום תל אביב תאריך דצמבר 1966 שם וחתימת המראיין פצח אלפרוביץ

אישור הנהלת המחלקה

הערות

חותמת

חותמה

תאריך 19/12/1968

חתימה

Janów-Lubelski

Lódz

Frampol

Lublin

Cieszyn~~szek~~ /wieś/

Szamotyń /wieś/

Parczew

Zamość

Katowice

Berlin

Munchen

Neu-Freimann

כעטשן דפרמאנעם אין דער גזומ פון אחיםון קיטסלוביין

חרב פיניעלע-שטאט רב פון יאנרוו-לוובטלקי

צחמן הייפלער-דאש קחל פון יאנרוו-לוובטלקי

אברחט ווינגרויב-ספקי פון "ביחר"

ליישבל פעפערקוכן-מצכיר פון "חהלוּץ"

יהושפלט ראמפאן

ישראל ראמפאן

צחמן-פרץ גוטפריד

חברה בריך

ד"ב כפאנק רבק

וועיגעלל

3. שטט צ'וֹזֶה

Paulin

Oszust

Kunin

Władek Paszkowk

סקירה צו דער עדות פון אהרון קיסלוביץ

איין זיין עדות דער ציילט קיסלוביץ, ווי איז ער האט זיך גע-

ראטעוועט פון טויט איין דער ציילט פון דער צויזיטער וועלט-מלחמה אוון
וועבן זידן-טארדן, אדרורבעטפיטרטע דורך פאליאקן.

ביזן אויסברוך פון דער פויליש-דייטשער מלחמה האט ער בעלבט

איין זיין שטעלט יאנזווילובעלסקי, געארבעט אלס סטאלער אוון האט גע-
האלפּן זיין משפחה.

בקז'עלשאפטלעך אייז ער בעזוען טעטיק אייך "ביבר", שפערעד גע-

דינט אייך דער פוילישער אוממי.

שוין איין די ערשטער טגב פון דער פויליש-דייטשער מלחמה אייך

יאנזרו אפגעברענדג בעווארן איין דיעזולטאט פון דער דייטשער באמאדי-

רוונג. ער, צויאמען מיט זיין משפחה, זענען בעזוען געאוונגען צו

עוואקואידן זיך איין א דארף ציעשין איין צער סביבה פון יאנזוויל, ווּוּ
זיך האבן בעזונגען א ווּוּזונונג. ער האט געארבעט אלס סטאלער אוון האט

געחאט א מעגלעכקייט צו באשפיזון זיין משפחה.

לויט דער אינפארמאציע פון דעם עדות זענען דיידן פון יאנזוויל

אוון פון דען סביבה אנטנרטירט בעווארן (אייך הארבסט 1942) אייך די

שטעלעך שטשביזטען אוון סקיערביעישון, Skierbieszowice, Silesia, Poland

אוון פון דארט האט מען זיך אפגעטראנספֿאָרטירט אייך פֿאָרְשִׁיְידְּזַעְדָּע לאגעדען

אוון מ' האט זיך שפערעד אומגעבראקט. אויך זיין משפחה אייך דאן אוּמְבָּעָד

קומען. ער אליגין האט אוּטְּגָעֵמִיטְן דעם טויט א דאנק דעם, ווּזְאָס ער האט

דייך צום בירוש נישט אסגעשטעלט אוון אייך פֿאָרְבְּלִיבֶּן אייך דעם א.ד.

דארף ציעשין.

נאך דעם ווּי די גאנצע סביבה אייך שוין בעזוען זידן-זידן,

האט ער ביז דער באפריזוּנג זיך בעמודט אוּסְבָּהָאַלְטָן אייך פֿאָרְשִׁיְידְּזַעְדָּע

פלעכער; אין זואלד און ביי באקדאנט פוייערים.

א ברויסטר טיל פון זיין עיזו איז בעוינעם דאס באשר זיין.
וועי זזדי די פוילישע באנדעס האבן אויסבעמאָרדעט זידן אין דער גענט,
ווע ער האט זיך אויסבאהאלטן. דער עדות שטעלט פטעט, איז אויף יעדן
שריט און טרייט, ווע ער צאו די פוילישע באנדעס האבן זיך דער וווסט זועגן
אן אויסבעמאָלטנען ייד, פלאַבען זיך אים בעפינען און דערמאָרדען. איזו
האָבן זיך איז איז דערמאָרדעט אָ פְּרֹוּמִיט אָ טְּאַפְּטָעַר, מִיט וּוּלְבָעַר ער אליען
האָט זיך אויסבאהאלטן אָ לענבערט צויט איז אָ בוינער אין זואלד און
פְּשׁוּטוֹת עַל פִּי נֵס אֵיז ער דאנַן נְפִיאַל בְּעוֹרָאָרְן פָּוּן טְרוּיט. מִיט פְּשׁוּטוֹת זְעוּרְטָל
דריקט אוים דער עדות זיינַץ כִּיפַּן אָרוֹן דּוֹיִיטִיך זְעוֹגַן די יִידֶן
טָאָרְדוֹן:

"פָּס אֵיז נִשְׁטָא קִיְּין וּוּרְטָעַר צָו דֻּרְצִיכְּלִין, וּוְיָאָזְדִּי די פָּס—

לייאָן האָבן גַּעֲרָבָעַט יִידֶן. וּוָאָס פָּאָקָה הַעֲרָצָעַר האָבן זיך בעהאמט?
די האָבן גַּעֲרָבָעַט קִינְדָּעַט, בְּרוּסָע אָרוֹן קְלִיְּנָע. די פָּאָלִיאָקָן
האָבן אוּסְבָּוקָט אָ גַּעֲלָעָנְהִיט זיך זָאַלְן דָּאַם קָעְנָעַן טָאָן. זיך
זְעוֹגַן בְּעוֹגַן עַרְבָּעַר פָּוּן די דִּיבְּטָשָׂן. זְעוֹגַן נִשְׁטָא די פָּאָלִיאָקָן
זואלטן אָ טְּרָן קִיְּין אִיבְּעַרְבָּלְעַבְּט די מְלָחָמָה". (זִיִּיט 26)

קִיסְלוֹבִיך שְׁטָעַלְט פָּעַט אָרוֹן בְּרַעֲנָגָט אָרוֹיך פִּיל פָּאָקָטָן, וּוְיָאָזְדִּי
די פָּאָלִיאָקָן האָבן גַּעֲשָׁכְּטָן יִידֶן שְׁוִיךְ גָּאַר דָּעַר בְּאָפְּרִיְּנוֹבָג. די שָׁאָרִית
הַפְּלִיטָה האָט מִטְּשָׁקָע קִיְּין אַרְט נִשְׁטָא גַּעֲפָרָנָעַן אָרוֹן די סְכָנָה פָּוּן אָוּמָקָומָט אֵיז
בְּעוֹגַן נִשְׁטָא קָלְעָנָעַר וּוְיָאָן דָּעַר צִיְּטָפָן דָּעַר צָאָגְשָׁעַר אַקְוָפָאַצְּיָע.
סְאֵיז נִשְׁטָא קִיְּין זְווֹנְדָּעַר, וּוָאָס דָּעַר בְּרַעְשָׁעָר טִיל פָּוּן די גַּעֲרָטָעָוּעָ
טע יִידֶן האָבן אוֹיך פְּרָשִׁיְּדָעַנְעַז זְעוֹגַן פָּאָרְלָאָזָן פָּוּן אָרוֹן זיך גַּעֲצָוִיבָן
קִיְּין צָעַנְטָרָאָל אִירָאָפָּע, פָּוּן זְוָאָגָעַן מַעַן האָט בְּעַזְוָכָת זְעוֹגַן צָו קוּמָעַן
קִיְּין אָזְדִּי-ישְׁרָאֵל.

קִיסְלוֹבִיך האָט מִט זִיְּין פְּרֹוּי דָּוְרָה (אָרוֹיך אָקִינְדָּפָן דָּעַר שְׁוֹאָה)

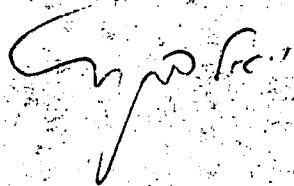
בְּעַפְּוָנָעַן דָּעַם נְוִיטִיקָן זְעוֹגַן אָרוֹן קוּמָעַן אִין לאָנד. קוּמָעַנְדִּיק אִין לאָנד
הָאָט ער זיך פְּרִיְּוּגְּלִיך בְּעַמְּאָלְדָן אִין די רְיִיעַן פָּוּן צְ.הָ.ל. אִין דָּעַר
צִיְּטָפָן פָּוּן מְלָחָמָה השְׁחוֹרָה אָרוֹן האָט אַנְטִיכְּלִיל גַּעֲנוֹמָעַן אִין די קָאָמְפָן. ער
הָאָט אָרוֹיך אַנְטִיכְּלִיל גַּעֲנוֹמָעַן אִין "מְכַבֵּעַ קָוֹדֶש".

די עדות פְּאָרְעָנְדִּיקט קִיסְלוֹבִיך מִט די זְעוּרְטָעַר:

III

"איך בין בעורען א בעטראַיעַר חיל אין חיל צונחכימ און
חיל הנדסה. איך האב שטענדיך געהאטס צו באפרַיעַן די
מאָדִינָה".

אלפרוביץ

2680/225-2

הנפקת מילויים בתקופה של כבוד

VI

לעומת זו נקבעו ימי מילויים: 1017, 1018, 1019 ו-1020.

במסגרת מילויים:

אדריכל: צ'רץ-טבּ, רחוב מס' 34.

סלאן דער סטודיו (זונטקה וטפּן) אין דער צ'רץ-טבּ ווועלט מלטוטה:

עליכך דער טבּה - ז'אנט קיסלַבּוֹסֶן, רחוב מס' 100. ז'אנט קיסלַבּוֹסֶן נידע

במסגרת מילויים אין 1018.

ולאנו - ז'אנט קיסלַבּוֹסֶן (ר'ג) מס' 200. ז'אנט קיסלַבּוֹסֶן

ז'אנט קיסלַבּוֹסֶן אין טמפלר-טמפלר אין 1018.

ברורנו: צ'רץ-טבּ זונטקה וטפּן, רחוב מס' 1017. זונטקה וטפּן זונטך זונטך.

033082

עדותו של טרקייסלביץ' אהרון על קורות הקהילה ביאנוב

לובלסק (Lubelsk) ועל חוויזחו בזמנם הביבוס הנוצרי
בצד התהרי בירוחם בסביבות פראמפול (Grampol) עד השחרור
בשנתו 1944.

איך אהרון קיסלאויטש, בין גבעוירן געווואָרן איז יאָר 1917,
געוווינט אין יאנוב לובלסק. וווען איך בין אלט געווואָרן 13 יאָר,
חַבְּ אַיְרְ זִיְּרְ אַנְגָּעוּהוּבֶן צוֹ לְעַרְזָעָן אַ פָּאָרְ - סְטָאַלְעָרִיִּיְ, דָּעֲרָנָאָךְ בֵּין אַיְרְ
איָרְ גַּעַרְבָּעָטְ אַיְרְ יַאֲנָוָבְ בֵּין בָּעָרָן פּוֹן 1935-36 יאָר. דָּעֲרָנָאָךְ בֵּין אַיְרְ
אוֹוּקְ אַרְבָּעָתְ קִיְּוָן לְאַדְוָשְׁ, דָּרָטְ גַּעַרְבָּעָטְ אַ שְׂטִיקָלְ צִיִּיטְ, אוֹוּן בֵּין
צָוְרִיקְ אַ הַיִּם גַּעֲקוּמָעָן צוֹ דִּיְ עַלְטָעָן. אַיְרְ בֵּין וּוְידָעָרְ צָוּעָקְ קִיְּוָן
לְאַדְוָשְׁ אוֹוּן פּוֹן דָּרָטְ חָטָם מֵיְרְ גַּעַנְוָמָעָן אַיְרְ פּוֹוִילִישָׂן מִילִיטָרְ. גַּעַ-
דִּינָטְ חַבְּ אַיְרְ אַיְרְ לְוָלִינוּ אַיְרְ אַכְּסָן פּוֹלָקְ פִּיעָכָאָטְ.

נַאֲכֵן אַפְּדִינָעָן 16 חֲדָשִׁים בֵּין אַיְרְ אַ הַיִּם גַּעֲקוּמָעָן אוֹוּן גַּעַנְוָמָעָן
אַרְבָּעָהָן אַיְרְ שְׁטָעָטָלְ. עַמְּ הַאֲטְ אַבְּרָרְ נִיטְ לְאָגְ גַּעַדְוִיעָרָטְ, אוֹוּן דָּעָרְ קְרָיָגְ
איָרְ אַזְּיַגְעַבְרָאָכְנוּן צְוּוִישָׂן פּוֹלִינוּ אוֹוּן דִּיְתְּשָׁלָאָנָדְ.
פְּרָאָגָעְ: בִּיגָעָ, דָּעָרְצִיָּלְטְ פּוֹן יִדְיָשְׂן גַּעַלְשָׁפְטָלְעָכְן לְעָבָן אַיְרְ שְׁטָעָטָלְ.

בְּרוּיָפְלְ יִדְיָשְׂעָ מְשֻׁפְחוֹת זָעָנָעָן גַּעַוּעָן אַיְרְ שְׁטָעָטָלְ ?

- עַס זָעָנָעָן גַּעַוּעָן פּוֹן 800-800 בֵּין 1000 מְשֻׁפְחוֹת.

פְּרָאָגָעְ: זְוִיְּפָלְ בְּחִי מְדָרְשִׁים זָעָנָעָן בִּיְיָאָיִינְ גַּעַוּעָן ?

- אַס אַיְרְ גַּעַוּעָן אַ בֵּית הַמְּדָרְשָׁ אַוּן אַ שְ׀יִינָעְ גַּדְוִיסָעְ סְוּלְ. עַס

זָעָנָעָן אַוִּיחְ גַּעַוּעָן אַ סְדָר שְׂטִיבָלְעָךְ: אַ גַּעַרְעָד אַוּן אַ לְוָבְלִיכְנָאָרְ שְׂטִיבָלְ, צָוָן
בְּאָרְ זְעַרְפָּעָרְ.

פְּרָאָגָעְ: זְוִיְּפָלְ בְּנָיְנִים זָעָנָעָן בִּיְיָאָיִינְ גַּעַוּעָן ?

- דָּעָרְ לְעַצְעָד רָאַשְׁ הַקְּמָל אַיְרְ גַּעַוּעָן נַחַטְן הַיִּפְלָעָרְ.

פְּרָאָגָעְ: זְוִיְּפָלְ רְבָנִים זָעָנָעָן בִּיְיָאָיִינְ גַּעַוּעָן ?

- עס איז ביבי אוונדז געוווען אָרב און אַטורה הוראה. דער רב האט דאכט זיך בעהיריסן פִּינְיַעַלְעַז.

פראגע: וועלכע מקורות פון פרנץ זענען געוווען פאר דיז יידן אין שטעל ?

- זידן האבן געהאנדלט. בעקופט אָביסל חבואה אין מסק, אָפֶר חינדר, פאַרְקּוֹויפֶטּ מהדורות פון געשפטל, פון אַמְנוֹלָה,

פראגע: צי זענען ביי אייך געוווען בעלי מלאה ?

- בעלי מלאה זענען געוווען זיינען אַסְטָן.

פראגע: צי זענען געוווען פאַברִיקָן איז שטעל ?

- נײַן, קײַן פאַברִיקָן זענען ניט געוווען. עס זענען געוווען שומטער, שז'ידער, קאמASNמאכער, סטאַליאָר, בלעכער.

פראגע: מיט ווועס האט זיך באַשְׁפְּטִיקָט אַיִינָר פָּטָעָר ?

- ער איז אויך געוווען אַשְׁטִיקָל טוֹחֶר. בעקופט אָביסל חבואה אוון פאַרְקּוֹויפֶטּ. געוווען אָפְּרוּמָעָר ייך. אָחֶר פון אַבּוֹדָה יְשָׂרָאֵל. ער איז געוווען אָן אַומְנָהער חסִיד.

פראגע: וועלכע געוזלטאָפְּטָלָעָכּוּ אַינְסְטִיטּוּצִים זענען ביי אייך געוווען ?
לייחט האַזְקָעָה, גַּמְיָלוֹת חַסְדִּים קָאַסְעָם ?

- עס איז געוווען אָגְמִילָהָה חַסְדִּים קָאַסְעָם, אָלייחַ האַזְקָעָה.
עם זענען געוווען קלִיְּנוּ אַינְסְטִיטּוּצִים. דאס לעבען איז געוווען שׂוֹעָר.

פראגע: וועלכע פָּרָטִיעָן זענען ביי אייך געוווען ?

- עס איז ביי אוונדז געוווען אַהֲלָז אַרְגָּאָבִיזָאַצִּיעָ, אָבִיתָר אָוָן
אָקוּלְטוֹר פָּרָיִין. דאס זענען געוווען קָאַמְוָנִיסְטָן אַבְּעָד זיך האַבָּן זיך
גַּעֲרוֹפָן קוּלְטוֹרָא.

פראגע: ווער איז גַּעַשְׁטָאָנָעָן בְּרָאָשָׁ פון דיז פָּרָטִיעָן ?

- אַיִן שְׁפִּיצָן פון בִּיתָר אַיִן גַּעַשְׁטָאָנָעָן דיז לעאַטְפָּא יְאָרָן אַבְּרָהָם

וּזְיִינְרִיבּ. ער איז געוווען דער מַפְּקָד פון בִּיתָר. ער איז אַיִצְט אַיִן חִיפָּה.
זיך פָּטָעָר לִיְּבָל וּזְיִינְרִיבּ האַט אויך אַיבְּעָרְגָּעָלָעָבָט דיז מַלחְמָה. ער איז

לעאַטְנָס גַּעֲוָאָרָן רָב. לִיְּבָל פֿעָפְּרָקְוּבָן אַיִן גַּעַוְועָן דער אַנְפִּידָעָר פון

הַלְּוֹאָז. ער איז הַיִּינְט אַיִן לאָנד. השוּמָר האַעָזָר אַיִן גַּעַוְועָן צַוְּזָאָמָעָן מִיטָּן
הַלְּוֹאָז. גּוֹדְזָוִינִיה, פּוּעָלִי צִוְּן אַיִן ביי חַרְבָּן נִיט גַּעַוְועָן. עס זענען

עטלכע בחדיסטען, שוין עלטערע, וועלכע האבן זיך געשטעט און צו זאגן
אץ זי זענען בונדייסטען, אבער אין שטחט האט מען בעוועסט.

פראגע: צי זענען בי איד אויר בעווען ריבונגגען אבא צוינישן די
פארטיניען?

- ד' ערסטע צייט, אין מינע יונגעראע יארן, זענען געווען.

אבער שפעטהר האט דער החלוק פיטן ביהר זיך בעמונגען אין דעם זעלבן
הויז, און מען האט זיך געלעט גאנץ בשלום.

פראגע: צו זואס פאר אן ארגאניזאציע האט איר אונגעחרט?

- איד בין בעווען א חבר אין ד' רעדוויזיוניסטייש פארטיאא,
אין ביהר, ד' ארגאניזאציע האט געפירות א געצלשאפלעכע קולטור
ארבעט. גזאלט געלט פארן קרן הקימח, פארן קרן תל חי.

פראגע: צי זענען פון איינער שטטל ארויסבעפארן קיין און ישראל?

- א סך זענען בעווען אויף הבירה, האבן באקומען סערטיפיקאטען,
און זענען עולה בעווען קיין און ישראל.

פראגע: ווערט האט אונגעפירות מיט איינער קהילה? פֿרּוּמָעַ יידן?

- ביי, אונדז איך שטטל זענען 98 פראצענט בעווען פרום גשטימט.
אפיקלו די טrgbער זענען ביי אונדז אויך בעווען פרום. עם איז בעווען
א חברה קידישא וועלכע האט בעהאט איר שטיבל.

פראגע: צי זענען בי איד געווען חדרים?

- כמפט אלע קינדר האבן געלערנט אין חדר. קיין טעל איז ניט
בעווען קיין זידישע, נאר מען האט געלערנט אין דער פאושעכגען טעל.

עם איז אויך געווען א גימנאזיע, נאר עם האבן דארט געלערנט א-3-
זידישע קינדר. מפוז האט זיך ניט בעקאנט דערלויבן צו שיקן אין גימנאזיע
זוען א קידז איז אלט בעווארן 14-13 יעד און האט בענדיקט ד' טול,
אייז ער גאגאנגען זיך לערנעם א פאך. די עלטערן האבן ניט בעקאנט
אויסחהלטן.

פראגע: ווי איז זענען בעווען די באציגונגגען צוינישן יידן און
קדיסטען? צי איז בעווען אנטיסעמיטיזם?

- אין די לעטער יידן איז בעווען ציינער שטאדך דער אנטיסעמיטיזם.
פראגע: רואס פאר א השפה האבן בעהאט אויף איינער שטטל די פאבראמען
וועלכע זענען דעםאלט פֿאַרגְּעָקְּמוּן אין פֿוֹזִילָן?

- קיינן פָּגְבָּרָםָעַן אֵיז בִּי אָונְדֶּז אַיְן שְׁטָעַטֶּל אֲוֹנִיס גְּעוּוֹעַן.

עם זענען גְּעוּוֹעַן קְלִיְינָעַן אַנְפָאַלְן, טִילְמְצָל אֵיז מָארָק, האבן יִידֶן נִים רְעַבְּיִרְטַּ, דָּס הַיִּסְטַּ מַעַן חַטְּ בְּעַכְּאַפְּטַ אַפְּרַ קְלַעַט, אַזְּן מַעַן הַאַטְּ פְּרַ-

שְׂוֹוִיגַן.

פראגען: כי אֵיז דָּס גְּעוּוֹעַן אַפְּאוּוִיטְסָטוּ שְׁטָטַט ? וּוּפְלַהְאָבָן דָּאָרט
גַּלְעַבְּטַ פָּאַלְיָאָקָן ?

- עם זענען גְּעוּוֹעַן מַעַר אַזְּאַאַחַטְאָזְקָרִיסְטָאָז וּוּי יִידֶן. אַיְן צְעַנְטַר
שְׁטָטַט הַאָבָן גְּעוּוֹוִינָשַׁ מַעַר יִידֶן, נַאֲרַ אַרוּם דָּעַטְמְרָכָז זענען גְּעוּוֹעַן
מַעַר קְרִיסְטָן.

פָּוֹן גַּעַזְעַלְשָׁאַפְּלַעְכַּן לְעַבְּן אַיְן שְׁטָעַטֶּל זְוִיל אַיְךְ אַנְמְעַרְקַן אֲז פְּאַר
אַיְוֹנִיסְטִישַׁע קָנְגְּדוּסַן פְּלַעְבַּן רְעַדְנָאָר פָּוֹן פָּאַרְשִׁידְעַנְעַ פָּאַרְטִיְיָעַן קוּמְפַעַן
אַיְן שְׁטָעַטֶּל אַגְּיִטִידַן פָּאַר זִיְיָעַרְעַ פָּאַרְטִיְיָעַן.

פראגען: אַחֲזַעַן דָּס פְּלַעְגַּן אַוִּיךְ דִּי פָּאַרְטִיְיָעַן זָוִי חַלְוָץ, בִּיחָר, אַוִּיךְ
אַרְבָּאַנְיִזְרַן דַּוְעַלְכַּע עַם אֵיז אַיְמְפְּרָעַזְן ? קְרָן קִימָת בְּנָזָרָן, פָּאַרְלְעַזְזַוְן-
גַּעַן, רְעַפְעַרְאָטַן פָּאַר דָּעַר אַרְטִיְקָעַר יְבוֹנָט ?

- יְעַדְעַ פָּאַרְטִיְיָעַטְבָּאַטְבָּאַט אַטְמִיקִיִּט אַוִּיךְ אַיְרַ אָרט. דָּאָר
אַיְן דִּי לְעַזְעַטְיָאָרְדַן הַאָבָן דִּי פָּאַרְטִיְיָעַן גַּלְעַבְּטַ זִיְיָעַד פָּרִינְדְּלָעַן
צְוֹוִישַׁן זִיְךְ. אַפְּיָלוּ פָּוֹן דִּי קְוֹלְטוֹרָה הַאָבָן אַוִּיךְ זִיְךְ גַּפְפִירָט רְוִיךְ. נִיטָּ
אַרְוָמְבָעַרְיִסְן זִיְךְ, נִיטָּ גַּעַשְׁטָעַרְט אַיְיָנָעַ דִּי אַנְדְּרָעַ. מַעַן אֵיז נִיטָּ גְּעוּוֹעַן
פָּאַרְהָאַסְטַן אַיְיָנְדָר קְעַבְּן צְרוּוִיִּטְקָה.

פראגען: דַּעְרַצְיִילְט פָּוֹן דָּס אַוִּיסְבָּרוֹרְ פָּוֹן דָּעַרְמְלָחָה. וּוּאָס אֵיז דַּאְמְקָלַט
פָּאַרְגָּעַקְוּמָעַן אַיְן יְאָנוֹב ?

- הַעַם עַרְשָׁתָן סְעֻפְטָעַמְבָּעַר 1939 אֵיז אַוִּיסְבָּעַרְאָכַן דִּי פּוֹלִישָׁ-

דִּיְיָטָעַ מְלָחָה. דִּי דִּיְיָטָן הַאָבָן בְּאַמְבָּאַרְדִּירַט דָּס שְׁטָעַטֶּל. דָּס עַרְשָׁתָן
מַאל הַאָבָן זִיְיָי גְּעוּוֹוְרָפְּן נַאֲרַ עַטְלָעַבְּעַ בְּאַמְבָּעַס. דַּעְרָנָאָר אַיְן אַיְיָנִיקָע טָבָע
שְׁפָעַטָּרְ הַאָבָן זִיְיָי וּוּיְדָעָה בְּאַמְבָּאַרְדִּירַט אַזְּן חַרְבוֹ וּמַאֲכָתָא אַדְסָ גַּאנְצָע
שְׁטָעַטֶּל. אַסְטָעַנְשָׁן זענען גַּעַהְרָגָעַט גְּעוּוֹוְרָפְּן, אַסְטָעַנְשָׁן פָּאַרְבָּרָעַנְטָ
גְּעוּוֹוְרָפְּן אַזְּן אַסְטָעַנְשָׁן גְּעוּוֹוְרָפְּן גְּעוּוֹוְרָפְּן אַסְטָעַנְשָׁן פָּאַרְבָּרָעַנְטָ
עַטְשָׁעַרְט גְּעוּוֹוְרָפְּן. דָּס אֵיז גְּעוּוֹוְרָפְּן בְּאַלְדָא אַיְן דִּי עַרְשָׁתָן שָׁעַג פָּוֹן דָּעַר
מְלָחָה. דִּי מְלָחָה הַאַט אַיְן גַּאנְצָן גַּעַדְוִיְעָרָט אַיְן פּוֹלִין נַאֲרַ עַטְלָעַכְעַטְסָג.

מיר יידן האבן אי-יגנטלאך ניט געווווסט וווער עס ווועט פארנעםען אונדזער שטעל. די דיביטשן זענען געקומען פון מערב, אוון די רוסן פון מזרח, צום סוף זענען אוין שטעל אריין א. קלינינע צאל דיביטשן. איך האב אין גאנס געהערס ווי פאליאקן האבן בעפעריגט: הווען זענען די דיביטשן? וווען איך האב דאס געהרט בין איך באלאד אווועק א. הײם. אין שטעל איז נאך בעוווען א. ברופע פוילישע קאוואלעריסטען, אאץ זי' האבן בענורמען שיסן אויף די דיביטשן, אוון בעהגבעת עטליכע דיביטשן. דאס דיביטשע מיליטער האט זיך אַפְגָעָשָׁעַלְתָּן. דארט איז בעוווען א. לאַנְקָעָה, האבן זי' דארט אוויס- בעטעלט אַרְמָאַטָּן. אוון אַנְגָעָהוֹבִין צו באשיסן דאס שטעל. די פאליאקן זענען דאן אַנְטָלְפָּן איז די ווולדער, דערנוויל זענען די רוסן געקומען פון דער אַנְדָרָע זי'יט. די רוסן האבן נאך בעכאנט א. ביסל פון די פוילישע זעלגער, אוון די אַיבָּרִיקָעָה זענען זיך צעלטפָּן אַיְזָן די ווולדער. די דיביטשן זענען אוירין אין שטעל אוון וויפל יידן זי' האבן בעכאנט האבן זי' באלאד דערטאָסן. דאס איז בעוווען אַיְדָעָר די. דיביטשן זענען אַפְגָעָשָׁעַלְתָּן אוון אַפְגָעָהָבֵן די רוסן דאס שטעל, לויטן אַפְמָאָר ווואָס זי' האבן בעהאט צווישן זיך. וויפל יידן עס זענען בעוווען אַיְן שטעל זענען אוּמְגַעְוּמָעָן. כערק זענען אוּמְגַעְוּמָעָן א. 12-10. יידן. מעד זענען ניט בעוווען, וויל אלע זענען זיך צעלטפָּן. א. סְךָ זענען אַנְטָלְפָּן אַיְן שול אוירין. עס זענען דארט אוירין דיביטשן, אַבעָר אַיְן שול האבן זי' די. יידן ניט בעטעלט, זיך. בֵּין דעמאָלָט בעוווען הינטער דער שטעל, בֵּין מִינְעָם א. פְּעַטָּר. די עטערן זענען בעוווען בֵּין מִינְנָה א. פְּעַטָּר אַיְן אַקְאַפְּאָל אַקְאַפְּאָל אַדְרָף נְעָבָן פְּרָאַמְפָּאָל. וווען ער האט זיך צוֹרִיק גַּעֲקָעָרֶט אַיְן שטעל, האבן דיביטשן ווועלבע זענען אַפְגָעָשָׁעַלְתָּן אַיְם גַּעֲטָרָפָן אוּיפָן ווועג. זי' האבן אַיְם בעכאנט, אוון אַיְסָאַפְּגָעָטָן א. ביסל צרוּת. געריסן אַיְם בֵּין דער באָרד, אוון זיך פְּרִיבְּלָעָן גַּעֲמָכְט אַיבָּעָר אַיְם. ער האט בעזאנט אַז ער מעג גומל בענשן אַז ער ער זיך אַרוֹוִיס פון זיַּעַרְעָעָה הענט. ער אַיז צוֹרִיק אַיְן דָּרָף אוֹרְגִּין, אוון זוּפָן זיך בֵּין גַּעֲקָוּמָעָן האט ער מיר דאס דערצְיִילָט. מיר זענען דעמאָלָט פְּאַרְבְּלִיבָן אַיְן דָּרָף.

פראגע: אַיְן ווועלכְּן דָּרָף?

163

- דאס דערפָּה האט געהיינָן ~~אַפְגָעָטָן~~ (*Cieszynek*) .

דאַס אִיז אָ צעַן קִילְאַמְעָטָר פּוֹן פֿרָאַמְפָּאַל.

פְּרָאָגָעַ: זַעֲנָעָן פָּאָקְטִישׁ קִיְּינַן יַידַּן אִין יַאֲנוֹוֹד נִיטַּגְּבָּלִיבָּן?

- עַס זַעֲנָעָן נֶאֱרָגְּבָּלִיבָּן עַטְלָעַכְּעַ יַידַּן אִין דִּי דַעֲרָפָּעַר אַרוֹם יַאֲנוֹוֹד. דַעֲרָנֶאָר זַעֲנָעָן אַרְיֵין אִין שְׂטָעַל עַטְלָעַכְּעַ יַידַּן אִין דִּי הַיְּזָעַר וּוּלְלָכְעַ זַעֲנָעָן נִיטַּאַן גַּאנְצַן אַפְּגַּעַבְּרוּנַת גַּעֲוֹזָרָן. מַעַן הַטַּבַּעַת בְּעַפְנַת אַפְּרִיזְעַרְיִי, אָ בְּלָעַכְּרִי עַפְסַע צָו פֿאָרְדִּיכְטַן. מַעַן הַטַּבַּעַת גַּעֲוֹזָלַט וּזְוִיְּטָעַר לְעַבָּן. בְּעַחַן בָּאַמְבָּאַרְדִּירָן אִיז נִיטַּגְּבָּעַן קִיְּינַן אַוְנְטָעַרְשִׁידְ, צְוּוִישַׁן יַידַּן אָוֹן קְרִיסְטַן. מַעַן הַטַּבַּעַת דַאַס שְׂטָעַל אַזְוִי. צְעהַקְטַן אָז וּוּאָרְשַׁע אִיז נִיטַּאַזְוִי בָּאַמְבָּאַרְדִּירָט גַּעֲוֹזָרָן. יַעֲדָר הַטַּבַּעַת זִיךְרַן גַּעֲוֹזָנְדָעַרְטַן וּוּאָס זִיכְרַן הַאָבָן דָוָקָא אַוְנְדְּזָעַר קְלִיַּן שְׂטָעַל אַזְוִי. שְׂטָאַרְקַן בָּאַמְבָּאַרְדִּירָט. אַרוֹם זַעֲנָעָן גַּעֲוֹעָן אָסְטְרִיסְעַ שְׂטָעַט. אַוְנְדְּזָעַר שְׂטָעַל אִיז מִמְשָׁא אַפְּגַּעַמְעַט גַּעֲוֹזָרָן.

אִיךְ מִיטַּמְיַונַּעַ עַלְטָעַרְן הַאָבָן גַּעֲלָעַבְטַן אִין דָאָרְפַּן צִיעַשְׁנִיַּן.

פְּרָאָגָעַ: וּוּאָס הַטַּבַּעַת אִיךְ דָאָרְטַן גַּעֲטָאָן?

- זִיךְרַן הַאָבָן גַּעֲרָבָעַט בִּיְיַיְמַיְן פָּאָרְקַן. אִיךְ בִּין אָסְטְלִיאָרְדַן. עַס אִיז שִׁיר נִיטַּגְּבָּעַט גַּעֲגָאַנְגָּעָן. אִיךְ הַאָבָן אַוְיְטָגְּעַהָלְטַן דִּי עַלְטָעַרְן.

פְּרָאָגָעַ: זִיךְרַן אִין דָאָרְפַּן צִיעַשְׁנִיַּן גַּעֲלָעַבְטַן נֶאֱרָגְּבָּלִיבָּן?

- עַס אִיז נֶאֱרָגְּבָּלִיבָּן גַּעֲוֹעָן יהָוָעַלְיָהָרְטָמָאָן מִיטַּמְיַונַּעַן אָז-6 קִינְדָּעָר.

פּוֹן דָעַר גַּנְצָעַר מִשְׁפָּחָה הַאָבָן אַיְבָּרְגָּעַלְעַבְטַן דַעַם קְרִיְגַן אַיְגָנְדָרְפָּרְטַן זִיךְרַן יִסְרָאֵל וְאַטְמָאָן אָוֹן זִיכְרַן אַשְׂוּעַסְטָעַרְטַן. עַר הַטַּבַּעַת זִיךְרַן אַרוֹמְגַעְזָוְרְגָּעָרטַן אַיְבָּרְגַּדְרַן דִּי וּוּאַלְדָּרְגַּדְרַן. דִי שְׂוּעוּסְטָעַרְטַן הַטַּבַּעַת אַוְיִירַן גַּעֲלָעַבְטַן אַבְּיִסְלַן אָוֹן וּוּאַלְדַּן, אַבְּיִסְלַן בִּיְיַיְמַיְן קְרִיסְטַן, אַמְּאַל בִּיְיַיְמַיְן דַעַם אַצִּימַת, אָוֹן דַעֲרָנָאָר בִּיְיַיְמַיְן וּוּעַמְעַן אַנְדָּעָרְשַׁטְן.

יִדְיִישַׁעַן

פְּרָאָגָעַ: וּזְוִיפְּלִיל מִשְׁפָּחוֹת זַעֲנָעָן גַּעֲוֹעָן אִין צִיעַשְׁנִיַּן?

- זִיכְרַן גַּאנְצַן 2 יִדְיִישַׁעַן מִשְׁפָּחוֹת.

פְּרָאָגָעַ: זִיךְרַן אִיךְ הַטַּבַּעַת אִיךְ עַפְסַע גַּעֲוֹוֹסְטַן וּזְוָבָן יַאֲנוֹוֹד יַידַּן וּוּלְלָכְעַ זַעֲנָעָן

זִיךְרַן גַּעֲדָרְיִיטַן אִין דָעַר גַּעֲגַּבְטַן?

- פּוֹן צִיםְסַע אַז צִיםְסַע פְּלָעַטְקָוְמָעַן אַז יַאֲנוֹוֹדְרַן יִידַּן, בַּחֲמוֹן-פְּרָץ, בַּחֲמוֹן-גַּוְשְׁעַרְמָאָן אַז זָוָן, מִיטַּמְיַונַּעַן אַז זָוָן, פְּלָעַטְקָוְמָעַן אַז אַוְיְפָזְעַן, אָוֹן מִיטַּמְיַונַּעַן אַז אַרְיִינְגְּפָאָרְן. אִין שְׂטָעַל זָעַן וּוּאָס עַמְּהַרְתַּן זִיךְרַן דָאָרְטַן. אַיְלַהְיַהְךְ הַאָבָן דָאָרְטַן גַּעֲהָנַטְמָשָׁה, בִּין אִיךְ דָאָרְטַן גַּעֲוֹעָן אַז אַבְּחַאַזְאַזְאַזְאַז פָּאָרְטַן.

זיצן האבן אין דארט ניט בעקאנט, וויניל מען האט בעדרפט ארבען אויף פרנסח. מיינער ט פאטער האט דארט בעוורינט. ער האט זיך אויפגעשטעלט אַ האלצערנעם הייזקע, אוון בעוועינט אין שטטלט.

פאראגע: אוון די דיבישן האבן מעד ניט געטשעפעט די יידן?

- זיך האבן בענומען די יידן אויף ארבעט. זיך האבן צוונומען אלץ וויאם זיך האבן בעווארט. זיך זענען בעווען צופרידן אָז די יידן זענען אין שטטלט. אָז זיך זענען בעווען באהאלטן האבן זיך דאך גארביגט געהאט פון זיך, אָ פאל האבן זיך, די דיבישן, בעהיכין די יידן זאלן בעבן וואילאקס פאך די דיבישן סאלדאָטן זועלכע זענען בעווען אויפן רוסישן פראנט אוון דארט בעפֿאָרְט. האבן די יידן געשאָרט זיך באזאָרגן מיט וואילאקס. זיך האבן פאלאנט אָז די יידן זאלן צוושטעלן שטרוייענע שיך אָנטוֹטָאָן אויף די שטיול פאָר זיינער סאלדאָטן אויפן דוטיסן פראנט. די בעט בעווענט האבן זיך צוונומען עס זאל זיך זווארט זיך אין די אָקָפּעַט. אלעמאָל אִיז אָרוֹיְסָעְגָּבָּן בעווארן זיינ-בְּזִירָה. מען האט זיך אלץ בעבען אָז זיך זאלן נאָר לאָזֶן לעבן. מען האט בעוועט אָז בֵּין זיך צו הרגען אָז ייד אִיז בעווען ווֹי צו הרגען אָחָונָט, אָדער נאָך לִיבִּיכְ-

טער. אָז זיך האבן געזען אָז ייד וויאָט חטט בעטראָגן אָ לענטע, אָפִילן זיך האבן ניט בעזען וווער דאס אִיז, האבן זיך אִים פון דערדוֹיְיָאנָט בעשאָסן. מען אִיז נפִילוֹ ניט צוועגאנגען פרעגן צי ער אִיז אָזיד, נאָר ער האט בלוייז בעזען די לענטע מיטן מנגן דוד, האט ער אִים געשאָסן. אִיד אליעז האט בעזען אָאָל ווֹי אָ דיביש האט פון דערדוֹיְיָאנָט דערשאָסן אָ יידאָ אָן שומ סיבָּה.

אָ פָּאָל זענען דיינשן בעקומען אָפְּנָעָמָעָן דעם קאנטִיגְּעַנְטָא אָז דארט. אָז זיך האבן געהערט אָז אִין דאָקָפּ זענען דאָ יידן, זענען זיך בעקומען זוכָּן. ביִ יידן האבן זיך געמיינט זיך זועלן בעפּונען באהאל טענע סחרות. זיך זענען אָריין צו אָונְדָּז, האבן זיך בעטראָפּן מיר אָנוֹן מײַין פָּאָטָע. האבן זיך בֵּין אָונְדָּז בעזובט חוֹזֶן בעפּונען אָ שטיקיל פְּלִיעָשׂ. צוֹפּעַלִים אִיז דאס פְּלִיעָשׂ ניט בעווען אָונְדָּזָעָת, נאָר די באָלעבאָטָעָם, די קרייסָטָן בֵּין זועלכע מיר האבן בעוועינט. זיך האט זיך בעזאָזָט אָז דאס אִיז אִיד פְּלִיעָשׂ. נאָר זיך האבן אִיד ניט בעווארט גְּלִיבָּן. זיך זענען

זונגעטאנגען צו מײַד, איזוֹ מיט דער בײַקם האָס ער מײַר געשלונגן ציבער דֵי
ליינקע האָנט. ער האָס מײַר אַזוי. עקלאמט דִי האָנט, איז אַיר האָס אַיר נִיט
געאנט אַזוי מהיַיבּן. ער האָס אוֹיסגעשטעלט פִּיך איזוֹ מײַר. בְּפִיטְרָה זֶוּן יְחֻשְׁתָּלָע
לאָספְּטָן בְּיַיְד דָּעַר וּנוֹאָנט. מיט דָּעַר צְוֹוִיְיטָרָה האָנט האָס אַיר אוֹיסגעחוּבּן
מִיַּה לִינְקָע האָנט. אָזָם מָזָל חָסָט דָּעַר צְוֹוִיְיטָרָה דִּיטָּש גַּעֲזָגָט: נִיט טְרוֹדִים
די קְוִילָּן אַזָּן טִיס צִיט. דָּעַס דָּעַס אַזָּים אַיז גַּעֲוָעָן זִיעָר מִפְּקָד. וּנוֹעַן
פָּר וּוֹאָלָט גִּיט בְּפּוֹעַל, זְנוּלָן זִיְּן אַזְנָדָז אַלְעָמָן דָּרְפָּסָן.

דְּפָרְנָךְ זְנוֹכָן זִיְּן זְעַנָּעָן צְוֹעָק זְעַנָּעָן צו אַזְנָדָז אַרְיִינְגָּעָקוּמָעָן
צְוֹוִיְיָה דִּיטְשָׁן פּוֹן דָּעַר ס.ס. פּוֹן פִּיךְ גַּעֲפָרָעָט צִי אַיר אַקְּזָן דָּאַזְנָדָן. אַיר
הָסָט גַּעֲזָגָט אָז טִידָּאָזָן. אַיְינָעָרָה האָס זִיךְ אַזְעָקָגְעָזָעָס, אַזָּן דָּעַר צְוֹוִיִּיְיָה
סְעַד אַיז טְרוֹעָם. ער האָס מִיךְ בְּפִיטְרָה אָז אַיר זְטָל אַיסְטָמִים צִיט אַיְינָשָׂגִידָן.
אַיר האָס אַזְמָעָדָזְיָרָט, האָס ער אַזְרָדִיגְבָּדוּמָעָן צִיגְנָרָן אַזָּן מִיךְ אַפְּגָעָהָקָט דִּי
הָאָנט. אַיר האָס גַּעֲהָמָס דִי האָנט גַּעֲלָוּ זַוְּיִי מִיעָר, אַיר האָס גַּעֲזָגָט:
פְּאַרְזָוָסָס הָעַט מעַן מִיךְ דָּעַס גַּעֲטָנָן? אַיר בֵּין אַשְׁיְלָעָר אַזָּן אַרְבָּעָם דָּעַס.
אַיר האָס גַּעֲרָנִים נָאָר אַיר אַזְמָעָדָזְיָרָט אַזְמָעָדָזְיָרָט אַזְמָעָדָזְיָרָט אַזְמָעָדָזְיָרָט
ער זַיְזַי גַּעֲוָעָן סִיכּוֹר.

שְׁפָטָעָר בְּזִינְנָכְטָן, זְעַנָּעָן זִיְּן אַזְרָדִיגְבָּדוּרָן פּוֹן דָּאַרְפָּאָזָן אַזְיִינָן
אַזְיִינָן אַז בְּלָסְטָן. בֵּין אַיר זְעַנְגָּעָנְגָּעָן אַזָּן גַּעֲהָלָפָן זִיְּן שְׁטוֹפָן דָּעַס אַזְיִטָּס.
אַיְן דָּאָרָף אַזְאָדָז אַיְחָן נִיטְבְּעָרָטָבָן דִי לְעַנְסָע. דִי קְרִיסְטָן זְגָבָן גַּסְטָנְגָּעָן אַזָּן
גַּעֲקוֹקָן אַזָּן אַיר אַיְחָן נִיטְקִיְּין שְׂוֹרָן בְּזַוְּגִיִּין אַז דָּעַר ס.ס. אַזָּן
זִיְּן גַּעֲהָלָפָן אַזְרָדִיגְבָּדוּרָן דָּעַס אַזְיִטָּס פּוֹן דִי בְּלָסְטָן. אַיר האָס גַּעֲוָוָצָלָט
וּזְיִינְזָן דִי גַּרְיִיט אַזְיִינָהָרָה אַזְיִינָהָרָה אַזְיִינָהָרָה זִיְּן זְגָבָן גַּעֲזָגָט
זִיְּן זְעַנָּעָן הָמָקָר אַזָּן הִיטְלָעָר וּוּילָאָזְרָדִיגְבָּדוּרָן אַלְעָעָדָן יִידָּן.

שְׁפָטָעָר זְעַנָּעָן מִיךְ דִי בְּגָר זִיְּן אַיְחָן אַזְרָף זִיְּן צְוֹזָמָעָגְעָקוּמָעָן
הָסָט אַיר דְּפָרְצִיְּלָט וּזְיִזְעָן הָעַט אַזְנָדָז גַּעֲוָוָצָלָט שִׁיכָּן. אַזְאָה האָבָן זִיְּן
גַּעֲזָגָט: אַיר מַעַגְט בְּגָטָל בְּעַנְתָּשָׁן, רְזֹוּמְלְבִּיְּן אַזְנָדָז האָבָן זִיְּן גַּעֲהָרָאָט
יִידָּן. זִיְּן האָבָן גַּרְבִּיט גַּעֲפָרָעָט, בְּגָר בְּאַלְד גַּעֲהָרָאָט.

אַזְנָנָן פְּלָפָט אַפְּטָמָל אַזְנָלְוִיְּפָן אַזָּן זִיךְ בְּאַחֲתָלָטָן אַיְחָן אַז גַּעֲעָט
וּפְעַלְלָל, בֵּין זִיְּן זְעַנָּעָן אַזְעָקָט. בֵּין דָּאַרְפָּאָזָן זְעַנָּעָן זִיְּן נִיט גַּסְטָנְגָּעָן, בָּאָר

געפלויגט קומען הוועק. איזו האבן מיר זיך בעמאנטערט.

אלפ. יידז פוז דיערפער האבן אונגעלהרט צום גראיעצער יודנראט.

גראיעץ איז א ברוייס דערף. דארט איז נאך פאר דער מלחתה געווען א ביהם המדרש. דער גראיעצער יודנראט האט געפלויגט שיקן. יידז צו פארשידען ארבען.

פראגע: וווע איז דאס גראיעץ?

- דאס איז דאכט זיך געווען אין בלגאדייער פאווניאס. דארט זענען געווען א סס יידז. האב איר צו זיך געזנט זואס דארט איר איר זאל גיין אויף ארבעת? עם זענען דע מענטשן ווועס האבן ניט קיין שטיקל ברוייס, וועל איר זיך באצאלן זיך זאלן ביין ארבען פאר מיר, וויל בויי מיין ערבעט פנדידין איר טער. איר בין איין מיטל געגןגען צו זיעיר ארבעת, האב איר געזען איז עם אקס איז ניט פאר מיר. האב איר געדונגגען א מענטשן און אים באצטלט.

די דיביטשן האבן אין זינען בעחאת איז אלפ. יידז זאלן זיין בא- שפטיקט. די ארבעת האט פארטיקט דער יודנראט. איר בין צו ארבעת ניט געגןגען, און זיך זענען געווען צפרידין זואס איר האב באצאלט די פאר זלאטסען, און געטיקט אויף מיין ארט איז אנדרען.

א. מאל איז א יידישער בחור אנטלטן פון דער ארבעת, זענען איז געקומען דיביטשן מיט א פויליגע פאליזי זים זוכן בי אונדז. מיר האבן זיך מכבד געווען מיט א שטען איבערן קאפ. און מיר בענומען צום סאלטיס. דער סאלטיס האט מיר זיעיר גוט געקאנט. ער האט ניט איז שטארק ליב בעחאת יידז, נאך איר האב בי אים געארבעת, און ער איז געווען צפרידין פוז מיר. האט ער זיך געזנט איז איר בין זיעיר א ייד, איר ארבעת בי זיך איז דארף, און מען זעל מיר באפריען. האב איר בעחאת א מזל און מען האט אונדז באפריען.

אן אנדער מיט זענען זיך געקומען ביינאכט. זיך האבן מיר בענומען און אוועקגעליגט אויף צו זיך בענקלען און מיר בענומען שלגבן מיט לאפערע. זיך האבן מיר פשוט געקאנט איבערברען. ער האט מיר בעהינסן זיך ליבין, האב איר ניט געוועס ווועס ער וויל טזן. איר האב נאך גע- האט א מזל זואס דער סאלטיס האט מיר בעהאלבן. איר וויל דע באפערען איז די גוים איז דער האבן זיך גוט באצוויגן צו מיר. איר האב קיין

מורא. בעהאט צו גיינן איז דארך ביינאכט. טיל מל האבן חברה זיך גע-
פלעגט צו זאמענדקומען בי מיר ביז שפֿעט אין דער נאכט, האב איך זיך
געזאגט איז זיך דוויל גיינן שלטונג, זענונג זיך דוויל זיך צעגןבען. דעם
דארך איז כבל געוווען א דארך פון ווילע יונגן, גנבים, אנדריטן,
נאר מין האבן זיך גיט בעטשעפֿט. איך האב בעהאט בי זיך משל. זיין
אנדריע דערפֿער האט מען געלגעט באפאלאן זידן, זיך שלטונג טוּן בתרא-
בעווען. די גאנצע צייט פון מײַן זיין איז דארך האט פון זיך זײַר
זײַיט גאנצע פֿאָסְרִיךְ.

פֿראָגָעָה: מיט אַיִּין זענונג בעווען דער פֿאָסְרִיךְ אָוּן מוטער?

- לא, די פֿלטערן זענונג בעווען בעווען בי פֿיר. אויך מײַן זײַידָע
פלעגט קומען זײַן בי מיר א צוֹוֵי ווֹאָכָן. נאר די קְרִיסְטָן האט אַים ניט
געלאָזֶט זײַן מעָר צִיט. זיך האט מַרְאָה בעהאט זוֹ זִי האלט אָסְךְ זידן בי
זיך. אָבָּר אָרוֹיף אָ צוֹוֵי ווֹאָכָן. האט זִי אַים דערלוֹיגְבָּט. די גאנצע צִיט
איַז ער בעווען בי אָ טְאָבְּטָר אַיִּן גְּרוֹאַיַּעַץ.
אוֹזְיָה האט עס געדזִיעָרט ביז מען האט געמאכט די דערפֿער יונדרִיךְ.
גענוֹי ווֹעֵן דעם זיך בעווען, געדען קְיִּין גִּיט. נאר דעם אַיִּן בעווען
אָ גַּעַם 1942 יָאָר.

פֿראָגָעָה: דעם זיך געוווען ווֹינְטָר אָדָר זומער?

- דעם זיך בעווען הארבָּס צִיט. דְּמָמְלָס האבן זיך בעגבָּן אָ
באָפְּעָל אָז אָלָע זידן פון זיך דערפֿער זאָלָן קומען קְיִּין שְׂטַעַבְּצָשְׁעָדָן

הַשְׁעָרָה
מיינְעָה עַלְתָּרָן אָז טִיר פְּאָר נִיט. אָוִים טִיר ווֹעֵל דָּזִידָן, ווֹעֵל אוּיך
שְׂעָנָען זִיְּרָהָלְטָן מִיט אַסְּן, ווֹיִיל ווֹאָם ווֹעֵט אָיר טָן צוֹוֵי. מענטְשָׁן
איַז זִזְגָּעָה. טִיר האב בעהאט בענְגָּג עַסְּן צְוִיבָּרִיכִים. אוֹזְיָה זִיְּן

טאָקָע בעווען. עס האט ווֹעֵלכָּר פְּוִיעָר גַּעֲדָרָמְט פְּאָר זָהִין, האב טִיר אַים
געזְקָבָט ער זָאָל מִתְּנַעַמָּן פָּאָר די עַלְתָּרָן אָז ווֹיאָדָרָע קָאָרְטָאָפָּל, אָ בִּיסְל
מעָל. האט ער עס זִיְּיָ אַיבְּרָגְעָזָעָן. מִיט עַטְן פָּאָר זִיְּיָ נִיט גַּעַוּעַן
קְיִּין פְּרָאָבָלָם. וְלוֹוָאִי ווֹאָלָט מעָן זִיְּיָ בָּאָר גַּעַלְזָט לְעַבָּן. אָבָּל עס האט
נִיט לאָנוֹגָה גַּעַדוֹיָעָרט, די דִּיְתָשָׁן זְעַנְעָן טְרִינְזָן, אַרְוָמְבָּעָטְעָלָט מַטְשִׁין גַּעַוּעַן,
וּוֹעֵר עס זִיְּיָ אַנְטְּלָאָפָּן זִיְּיָ בָּאָלָד גַּעַפְּאָלָן אָרוֹפָּן פְּלָאָז,

פראגעו: וווען איז דאס געונען?

- דאס איז געונען הארבסט ציימס 1942. אָ בְּסִיל זַעֲנָעָן זִיךְרָן צֶעָן.

לאפּן, אָ טִיל זַעֲנָעָן דָּרְשָׁסָן גַּעֲוֹזָרָן בְּעֵת אַנְטְּלוֹפִין, אָזָן דִּי דְּרָעֵטָן

הַבָּן זִיךְרָן זַעֲנָעָן דָּרְשָׁסָן קִיְּמָן (Kiev bies...), פָּוֹן פָּוֹן סְכִינָה זַעֲנָעָן).

דארט אַוְעַקְדָּעֵטָרֶת צָוָם פָּאַרְבּוּעַנְעָן. אַזְּנָן זַעֲלָכָעָן מְחֻנָּה - וּוְיִיְּסָדְקָה נִים. דְּמַקְלֵט הַבָּן זִיךְרָן אַזְּנָן אַוְנְדָּזָעָר שְׁטָעָל גַּעֲמָכָת יַודְנְדִּיכְיָן. נַעֲבָן קְרָאַשְׁנִיךְ (Krasnich).

זִיךְרָן הַבָּן זִיךְרָן נִיטָּאָזְגָּשְׁטָעָלָט, אָזָן בִּין אַוְיִיךְ. אַיְלָהָבָן זִיךְרָן גַּעֲטָרָפָן

מִיס פְּרָאַמְפָּלָעָר יַידָּן, אָזָן מִיר זַעֲנָעָן תְּרוּעָק אִין דִּי זַעֲלָכָעָר, דְּרָעָט הַבָּן מִיר זִיךְרָן בָּאַחָלְטָן. פָּאַלְיִצְּיָי אָזָן סְתָמָם גּוֹיִים אַנְטִיסְפָּמִיטָן זַעֲלָכָעָן הַבָּן.

בָּעַהָּרֶט אָזָן עַס אַיְזָן דָּא אַפְּגָלְעָכְקִיִּת צָו הַרְבָּעָנָן יַידָּן, זַעֲעָן זִיךְרָן צָו אַמְּתָעָגְעָקְוָמָעָן פָּוֹן דָּעָר גָּאנְצָעָר גַּעֲבָנָת צָו כָּאָפָּן דִּי יַידָּן. זַעֲמָעָן זִיךְרָן

הַבָּן גַּעֲמָאָפָּה הַבָּן זִיךְרָן בָּאַלְדָּ דָּרְשָׁסָן. אַיְלָהָבָן אַיְזָן גַּעֲלָוְנְגָעָן אַרְיִינָן אָזָן עַפְּעָס אַגְּרוֹבָּס אָזָן זִיךְרָן אַוְיִסְצּוּבָּאַחָלְטָן. אַוְיִיךְ זַעֲגָג וּוּלְבָן אַיְלָהָבָן בִּין

אַדוֹרְכָּגָעָלְקָפָן הַבָּן אַיְלָהָבָן גַּעֲזָעָן גַּעֲזָעָן אַפְּשָׂר אַגְּרוֹבָּס אַזְּנָעָן דָּרְשָׁסָן. אַיְלָהָבָן בִּין

אַיְבָּעָר זִיךְרָן גַּעֲשָׁפְּרִינְגָּעָן אָזָן אַרְיִינָן אָזָן וּוּטָלָד, אָזָן זִיךְרָן בָּאַחָלְטָן אָזָן

אַגְּרוֹבָּס צְוּוִישָׁן בִּיְיָאָר. אַיְלָהָבָן שְׂוִיזָן מַפְּרָד נִיט גַּעֲחָטָק קִיְּמָן כּוֹחָ צָו לְוִיָּפָן. דָּעַרְגָּעָר צָו גַּעֲוֹזָר אַגְּרוֹבָּס בִּיסְל שְׁמִילָה. זִיךְרָן הַבָּן צְוּבָּעָנוּמָעָן אַלְעָטוּטָעָה, אַיְלָהָבָן זִיךְרָן דָּאַרְטָבָן אִין דִּי פְּעַלְדָּעָר.

פְּרָאַגָּעָ: וּרְפֵל יַידָּן זַעֲנָעָן דָּקָרָט אַוְמְגַעְקָוּטָעָן?

- בָּעָרָך אַגְּרוֹבָּס יַידָּן.

פְּרָאַגָּעָ: זִיךְרָן זַעֲנָעָן עַס גַּעֲוֹעָן בְּלוּזָן אַדוֹרְוּזָר יַידָּן?

- נִיְּזָן, עַס זַעֲנָעָן בְּעַוּוֹעָן פָּוֹן פְּגָרָטִיְהָעָן עַרְטָעָר. צָו מִיְּסָפָנָן

זַעֲנָעָן עַס גַּעֲוֹעָן פְּרָאַמְפָּלָעָר. אַיְלָהָבָן דָּאַרְטָבָן בְּלָעָגָן צָו גַּסְן בִּיז אַוְיִיכְן צְרוֹדִיְיכְן אַפְּאָאָזָן. וּוּעָן עַס אַיְלָהָבָן גַּעֲוֹזָרָן הַבָּן אַיְלָהָבָן זִיךְרָן

גַּעֲכָמָס צָו אַגְּרוֹבָּס צְרוֹבָּס צְרוֹבָּס אַגְּרוֹבָּס. אַיְלָהָבָן זִיךְרָן גַּעֲגָעָהָוִיבָּן דָּאַרְטָבָן צָו אַרְבָּעָטָן. אַיְלָהָבָן זִיךְרָן גַּעֲמָכָת אַגְּרוֹבָּס צְרוֹבָּס.

פְּרָאַגָּעָ: אַזְּיָף וּוּלְבָן אַרְטָבָן אַיְזָן דָּאַרְטָבָן גַּעֲוֹיָעָן?

- דָּאַרְטָבָן גַּעֲוֹעָן נִיְּזָן אַגְּרוֹבָּס אַזְּיָף וּוּלְבָן.

בִּינְמִים דָּאַרְטָבָן סְמָרִיךְ (Smorj). בִּינְמִים בְּוּנְקָעָר הַבָּן אַיְלָהָבָן אַרְיִינָן.

גענומען אַ פָּרוֹי ווועלכע האט געה הייסן דבקה. דעם פאמלייע נאמען בעדען
אייך ניט. דאס מײידל אַירט האט געה הייסן שיינדל. זיַי זענען בעווען פון
טשאָרְגָּסְטָק (earnshtak). אייך האָב געם בונקער פארמאָקִירט אַ
קיינער האט אַים ניט בעקאנט געפונען. מיר זענען דאָרט געווען אַ פָּאָר
חדשים.

פראגען: ווֹ אַזּוֹ אַיז געווען מיט עסן?

- אייך פָּלָעֶג בִּינָאָכָט אַרְוִיסְבִּיגָן אַוְן באָזָּרְגָּן עַסְּן. אייך האָב גַּעַם
ברענגבָּט ברוֹיס, ווֹאָמָּדָר. דיַיְ פָּרוֹי מֵיט אַיר טָכְטָעָר האָב אייך בעקאנט פָּוֹן
טשאָרְגָּסְטָק ווֹו פָּיר פָּלָעֶג זיַּר צוֹזָאָמְעָנְקָומָעָן טַיְל מַאֲלָ שְׁפִילְן אַיְן
קָאָרְטָן. דאס אַיז געווען אַהֲלָבָן קִילָּמְעָטָר פָּוֹן שִׁיעָשָׂעָנִיעָץ, זוֹן אַזּוֹ,
וֹוּ מִיר האָבָן נִיט געהט ווֹאָס צוֹ טָן, פָּלָעֶג מִיר אַהֲלָן שְׁפָאָצִירָן אַ בִּיסְל
צוֹ פָּאָדְרָעָנְגָּעָן צוֹזָאָמָעָן. אַז מעַן האט גַּעַזְעָן וְיִיד, אַיז ווֹי מעַן ווֹאָלָט
געַזְעָן אַ בָּרוֹדָדָר. זיַּי זענען בעווען זיַּיְעָר פִּינְעָס מַעֲנְטָשָׁן.

בִּינְסָטָג זענען מִיר גַּעַלְגָּז באָהָלְטָן, אַוְן בִּינָאָכָט זענען מִיר
בעגאנְגָּעָן נֶאָר עַסְּן. ווֹעַן עַס פָּלָעֶג זִיְּן אַ שְׁבִּיִּ, אַוְן מִיר האָבָן פָּוֹרָא
געהט עַס זָאָל בִּים זִיְּן קִיְּין שְׁפָוָרָן, האָב זיַּיך גענומען 2 שְׁטָעָקָנָס, אַוְן
בעגאנְגָּעָן זַיְיכָאָסְטָלְצָן, מעַן זָאָל מִינְעָן אַז אַזְּיָאנְצָא אַיז אַדְרוֹבָגְעַלְטָפָן,
אַדְעָר אַ פָּוֹאָס. נֶאָר קִיְּין שְׁפָוָרָן פָּוֹן מַעֲבָטָשָׁן סְרִיטָזָלְמָן זָאָל מעַן נִיט זָעָן. בָּשָׂת
סְאַיז גַּעַוּוֹפָן אַ שְׁבִּיִּ, אַיז גַּעַוּוֹפָן זַיְיכָאָסְטָלְצָוָגְיָיִן. מִיר
הָאָבָן ווֹי, ווֹיִיטָסְפָּלְעָן אוֹסְגָּמִיטָן אַרְוִיסְצָוָגְיָיִן, סִידָן ווֹעַן עַס האט
גַּעַשְׂנִיִּש, אַוְן דָּעַר שְׁבִּיִּ, האָב צוֹדִיק בעקאנט סָאָרְטִיטָן דיַי שְׁפָוָרָן.

דָּעַר בּוֹנְקָעָר אַיז גַּעַוּוֹפָן קְלִיִּז, אַוְן מעַן האט נֶאָר בעקאנט דָּאָרָט
לִיבָּן. דאס אַיז כְּשָׁוֹט גַּעַוּוֹפָן אַ גְּרוֹבָּ צוֹבָעָדָעָט מֵיט אַ בִּיסְל צְוֹוִיְיגָן פָּוֹן
בִּינְפָּאָר בָּאָשִׁיט מֵיט עַרְדָּ פָּוֹן אַרְזָבָן. דיַי בִּינְפָּאָר האָב זְוִיִּ גַּעַטְקָ פָּוֹן לִיבָּן,
פָּוֹן זִיצָן. דיַי פָּוֹס האָבָן זְוִיִּ גַּעַטְקָן. פָּוֹן נִיט קָאָנָעָן זִיך אַרְוִיסְגָּלִיְיכָן.
מעַן אַיז טִיעָר נִיט מַסְוָגָעָ גַּעַוּוֹפָרָן פָּוֹן בְּזָוִי פִּילָּ לִיבָּן.

אַ מַאֲלָ אַזְּוֹנְטִיק האָב אייך גַּעַזְעָן ווֹי. עַמְּעָצָר אַיז אַדְוָרָדָ נְעָבָן
דעַם בּוֹנְקָעָר, האט בענומען מֵיט דיַי הענט דיַי צוֹוִיְיגָעָלָעָר אַוְן אַנוּעָקְבָּשָׁאָרָט.
עד האט אַרְיִינְגְּעָקָט אַינְדוֹרִיְיכָן אַוְן אַיז תְּזָוּעָק. אייך האָב אַים גַּעַזְעָן,
דָּאָר צִי עַד האט צוֹנְדָּז גַּעַזְעָן ווֹיִיט אַיך נִיט. אייך האָב בעקאנט דעם גַּוְיִ

אלס א גרויסן באנדיט. אין האב געטראכט ווואס צו טאן. ניט בעקוקס ווואס עם איז געוווץ בייטאג וווען אין האב ניט בעפלוובט ארויסיגייז, בין אין באך בפליך בעאנגען צו דעם זעלבן בווי. אין האב אים ניט בעזנט איז עד האט אונדז געדען. אין האב זיך בעמאכט ניט וויסנדייק, אוון האב אים בעזנט איז ניט האב בעחאט אן ארט וויזיך צו באהאלטען, נאר דער פלאץ בעפערט מיר ניט, איז אפשר קאפסטו מיר באיזדבן א פלאץ ביינדייד. צו ערשת האט ער בעדרהייט יאנז און ניט. לסוף האט ער געזנט איז ער איז מסכימים. זיך האב ניט בעזנט איז מיר זענגן דריי מענטשן, געלט זועסט באקומען, אויר א טיקל שטאך אוון אלץ ווואס דז וועסט וועלן, נאר זעלס אונדז בעבן א פלאץ.

מיר האבן ביין אים בעידיגבען א פלאץ, אוון ער האט אונדז בעמאכט א בונקער אונטער דער סטאדאלע, אונגעלייבט היי, איז אוון מיר זענגן ביין אים בעוווץ עטעלבע חודשים. ער האט אונדז בעבען איז עסן אוון צו טרינקען. ביין זיט האבן מיר שווין ניט געליטן קיין הונגער. ביזינאכט פלאגן מיר זיך פויך ארייניכאפן צו אים אין שטוב אידיגן, אוון דארס עסן, זיינן פרוי פלאגט צורגייטן עסן. צו אים פלאגט מען ניט קומען, וויל ער צליין איז בעוווץ א כאנדים. ער האט נאר מורה בעחאט פאר דיביטן.

פראגען: ווואס האט זיך בעצאלט דערפאר ?

— זיזיפל ער האט נאר בעווולט. א טיקל גטילד, א טיקל סחרה. פראגען צו האט מיר ניט בעחאט קיין חשה איז ער ווועט איז שפערט הרגונען ?

— זיבער. נאר מיר האבן בעמוץ אונקומען צו אים. אין טליין בין ניט טפנדיק געציגן דארט. איז פלאג זיך צוקאפן צו באקאנט בעווים, וויל ער האב ניט בעוואטלט איז פען זאל וויסן איז וויזיך בין. מען האט געדרכט דיברי מיט איר טפכטער. דיברי בעווים האבן בעוווסט איז זי האבן געלט, האט מען זי בעזובט. זי איז בעוווץ א דיביכ פroi. דיב האט בעחאט א ביסל סחרה, דאס איז בעוווץ איר דיביכיים. אפער ווועלס זי גנקאנט וויסחהלטען דעם קרייג מיט דעם ווואס זי האט בעחאט. זי האט זילעטאל עפערתו ווועקגעבען, אוון צווגעט איז דאר ניט.

איך פלעג אroiיסביזן ביטאטג א כדי פען זאל ניט וויסן איז איך
בין מיט זי זונומען. איך פלעג ביי די בוינט ארבעטען אין דער חיים,
האָב איך באקומען ערן. געלט האָב איך ניט גפנומען, נאר מען האָט מיד
געגען אַפְּזָוָסֶן. איך האָב אויך בעקאנט הערן פֿאָרְסִידְעָנֶסֶן נִיְיעָסֶן. דָּאָרט
ווען מיר זענען געליבן האָבן מיד דָּאָרְסִידְעָנֶסֶן געוווֹסֶט.

פראגע: ווּאַסְטְּה האָט מיר געהרט ווּרְבָּן יִידְזָן?

- מען האָט דערצ'ילט אָז דָּוִי נאָר עס אַיז דָּאָרְסִידְעָנֶסֶן אַרוֹד
די בוינט אָז הַרְבָּעָנֶן אַים צָאָק כְּדֵי מען זאל ניט וויסן אָז עס זאל
גִּיט בלְיִיבָּן ווּנְדָר עס זאל דערצ'ילן ווּאַסְטְּה זי האָבן געטָן. זי אלְיִינָן
האָבן אוּסְגַּהֲרָגָעָס די יִידְזָן, האָבן זי נִיט געוּוֹלָטָס עס זאל בלְיִיבָּן ווּנְדָר
אלָס פְּדוּתָס קְפָּגָן זי. זי האָבן געווֹוָאָלָט פֿאָרְוּוֹיְשָׁן די שְׁפָרוֹן.

אַמְּאָל בֵּין איך בעקומען צו אַבוֹי ער זאל מיר געבען עפָּעָס צו עַסְטָן,
האָט ער מיר געזָאָט אָז די באַנדִיטָן ווּילְן זי מִיט דִּיר טְרָעָפָן. האָב איך
אַים געזָאָט: איך האָב צו דִּיר אַבלְשָׁה, אָז שְׂעָן ווּעָסָט זי זעָעָן, זָלְסָטָן
זָאָגָן אָז דָּוְחָסָט מִיר נִיט געזָעָן. ער האָט מיר געזָאָט אָז מִיר ווּעָט מעָן
נִיט טְשָׁעָפָן, נאָר זי ווּילְן מִיר פְּרָעָן ווּרְבָּן. רְבָּקָהָן אָרוֹן איך מִידְלָן,
אוֹן פְּוּן דִּיר זָוִילְץ זי גַּאֲרָנִית. האָב איך נִיט נאָר אַמְּאָל געבעטען צו
זָאָגָן אָז ער האָט מִיר נִיט געזָעָן. ווּפָן איך האָב אַים דָּאָס געזָבָט האָט
ער געלאנט. זי האָבן אַים געהִיסָּן מִיר פְּאָקָן. ער אַיז נִיט געווֹעָן קִיְּיָן
סְפָּעָצִילָן גַּוְשָׁעָר, נאָר מִיר האָט ער נִיט בעקאנט אַוְטָעָלָן אַוְיָפָן טְוִוִּיט.
זִיְּיָן חָאָרֶץ האָט נִיט נִיט דְּעָרְלָאָזָט דָּאָס טָאָן, אוֹן נִיט זִיְּיָן פְּרוֹיָן. פְּלָעָם
אַיך צו אַים אָפְּט אַרְדִּיְּזָן, אוֹן שְׁטָעָנְדִּיק האָט ער מִיר געגעָן צו עַסְטָן. קָאָהָאָ

פראגע: וּרְבָּן אָזֶוּי. האָט בעהִיסָּן דָּעָר גְּרוּי?

- ער האָט געהִיסָּן פְּאָוָלִין. אַמְּאָל אַזונְטִיק בֵּין איך אַרְדִּיְּזָן צו
אַים, גענומען עַסְטָן צוֹן אוּוּעָק. ווּפָן איך האָב געטראָפָן אַבְּקָאנְטָן גְּזָיָּן,
אַפְּיִילָן אַבְּזָוָן, האָב איך שְׁטָעָנְדִּיק געזָאָט אָז איך גִּיְּזִין אַפְּאָרְקָעָרְטָעָר
רִיכְטוֹנָג דָּוִי עַסְטָן צוֹן געווֹעָן באַמָּת. אוּרְבָּן צִוְּרָן בֵּין גַּעַגְּהָנְבָּעָן קִיְּיָן טְשָׁוָּה –
נאָסְטָאָק, האָב איך געזָאָט אָז איך גִּיְּזִין קִיְּיָן צִיְּשָׁנִינִיאָז, אוֹן פְּאָרְקָעָרָט.
מאָנְכָּאָסְטָאָק מִאָל האָט מעָן מִיר באָלְד גַּעַזְבָּט אַיִּן צָעָם דְּאָרָף ווּרְבָּן איך האָב דָּעָם
בוֹן געזָאָט. ווּפָן איך זָוָלָט אַים בעזָאָט גַּעַנוֹי גַּעַפְּוָנָט מעָן מִיר באָלְד.

033082

- 15 -

האט האב טיר בעפלהט ארויסביין ברענגן עון, ווילט מיר האבן
וניט געלאטן פאלטאנגען פון דאטס גו. ער זאל אוונדו אלעם בעבן. פלאג
אייך בדענגן א. שטייקל פלייש, א. מסיל סלאניינע, אונז אנדערע זאכן וויטס
דעך גדי ווילט מיר זענען בעווען האט אליך ניט בעהאט.
דערט זיין דארף איז בעווען איינער יחק פון דארף סמאריין. זיין
פאמייליע נאמען בעדען איך ניט. זיין פורי איז בעווען מזינע א קוזינקע.
איך קאן ווילט זיין נאמען ביי. מזינע א קוזין. ער האט מיר געפרעגט
ווילט דיב רבקה בעטראט זיך, ער וויל זיך מיט איר טרפען. איך האב אים
ניט בעוועטלט זאגן, ווילט איך האב מורה בעהאט. ער איז ניט בעווען
גענונג קלוב איז דיב זאכן, האב איך מורה בעהאט ער זאל זיך ערבעץ ניט
אוויזבאנן. טיר האב דאס דערציילט רבקה איז יחק וויל זיך מיט איר
טרפען, און איז איר פעד אים זאגן. האב איך טיר בעזאגט עד ער קאן זיך נאל
בעזאגט איז איר פעד אים זאגן. האב איך טיר בעזאגט עד ער קומען פאל דער
בריגטען פאל דיב גוינט ווועלכע ער האט אלע בעקאנט נאל פון פאל דער
מלחמה. היט זיך מיר בעזאגט איז איר דארף ניט מורה האבן. איז זאל ווועט
ער ניט דערוביילן. דער האב איך אים ניט בעזאגט ווילט איך האב בעודווט
איז דאס זיך א סכנה פאָרְן לעבן. האט זיך מיר גשזאנט איז פון דארף אים
זאגן, איז זיין ייד דארף זיך עצהן מיסן אנדערן. זאל ער קומען ביגיננט
1-12 א זיגער, און איך ווועל מיט אים רעלן.
דאָס הארץ האט מיר עפער בעזאגט איז איר דארף אים בית זאגן, נאל אקס
אווי וויל זיך האט מיר בעבען, האב איך אים לוסף בעזאגט. ער איז בעקומען
ביבינאנט, מען האט בערעדט, בעמאנט באָזאָס פֿאָרְשִׁידְעָנָע פֿלְעָנָע. ער האט
בעזאגט איז זאל זיך מאבן דאָקְוּטְעַנְדָּן אלס קרייסטן, און זאל אוועק.
דעך סוף זיך בעווען איז ער איז בעווען אַברְדֵּן צו זיעדר טויט. ניט
ווילנדיך. האט ער בעזאגט איז אַבְּקָאנְטְּלָגְּן גו. איז ער זענען דאָ אַין דער
בעגנט אַג יידן פון ווועלכע ער וויסט ניט. ער גו. איז בעווען פאל-
אַינְטְּרָעֶסְרִיט אַוִּיסְזְוָהָרְגָּעָנָע יידן. בְּקִיזְזָר, אַמְּלָאָל אַיז בעווען אַן אַנְפְּאָל
אויף דעם דארף, אַזְוְנְטִיך אַיז דאס בעווען, רודְזִישְׁצָעָר פֿאָלִיכְזִי זענען
בעקומען מיט גוינט אַרְן האבן אַנְגָּעָהָוִיבָּן צו זונן. אַיך בֵּין דעמאַלט ניט
בעווען דערט. אַיך בֵּין בעווען אַהֲבָן קִילְאָמְעָטָר פֿוֹן דערט ביי אַגְּרָט

ביה וועלכון אירח האב עפער פארדראקטן, האט ער מיר בעהיזיסן ביינאים נעצטיקון, אוון זיין זאל אים ענדיקון די ארבערט. באלאח האב איר בעהערט א געשדי, איז מען ד' ניגלט ארדום דאס דאך. יצחק איז בעקומען צו מיר צו לוינפֿן. דעה קרייט האט בעהערט איז מען גויסט זוכן, האט ער מיר בעהיזיסן אנטלויפֿן ווואס שנעלער.

פראגע: וווער איז בעקומען זוכן? דיביטשן?

- ניינ, פוילישע פאליצי, אוון סטט פאליאקן, מען האט באלאח אונט בעהיזיבן צו טיסן. מען חסן מיר אדורכגעשאָסן די קודטקה. איר בין אנט לאפֿן איז א זועלדל, אוון ארויף אויף א בוים. דאס איז בעווען א-זונטיק באלאח איז דער פרי אַנְחִיבּ 1944.

בעלאפֿן ביינ איר צוזאמען מיט יצחקן, נאך בעתק לויין האבן מיר זיך צעטילט. ער האט ניט בעזען וווע איר בין נעלם בעווארן, אוון איר האב ניט בעווסט וווע ער איז. איר בין בעזיבן אויף א בעידיכטן בוים, איזוי איז מען האט מיר ניט בעקאנט א-זען. איר בין דארט בעזיכן ביין פארנאכט. איר בין דארט בעווען שטייל. זיינ האבן נאר בעקאנט אונטערזעגן דעם בוים בדיע מיר צו געפונען.

ערשת פארנאנט וווען עם איז טיטיל בעווארן, בין איר ארטט פון בוים. וווע איר בין איזוי בעגאָזגען האב איר באמערכט איז שניי שפורה פון טרייט. איר האב לויט די שיר דערקאנט איז דאס זענען יצחק שפורה. ביענדיך נאך די שפורה, האבן זיינ מיר געפירות צו א בווי, אוון דארט איז טאָרָאָה צַחֲקָהָאָה יְחֻקָּהָאָה בעווען. דער גוֹי האט מיר בעקאנט, האט ער מיר בעזאגט איז יצחק איז ביינאים. איר האב אים א-דערציילט איז איר האב אים בעפונען לויט די שפורה.

איינ האב יצחק בעזאנט איז איר קאנ זיינ אַנְצָגָן א בשורה. איר האב בעהערט 2 שאסן איינ מאל, אוון דער נאך ווינדר 2 שאסן. די ערסטע 3 שאסן קאנען זיינ דיינ מאמע מיטן קיד, א מייחלע פון 9 יאָר, איז אונדרע 2 שאסן קאנען זיינ פון רבkehr מיט זיך טאָכטער. דאס איז הרונדערט פֿקְאָצְעָנְטִיק. איינדר דז זאנסט מיר נאך. ער האט שווין בעווסט. דער גוֹי האט אים דערציילט.

מיר זענען בעזיכן דארט בוים גוֹי ביין ער איז בעווארן טונקל.

מייד זענען האן צוֹגַעַבָּאַגְּעָן צוֹם אָרֶט ווּזְזַעַן הַאַט בְּחַרְבָּעַט שִׁינְדְּלָעַן
סְפִּיטֵן מִיְּדָעַלְעַ. מַעַן הַטְּזִיְּנָה זַיִּי אֲרוֹזִיסְגָּעָנוֹמָעַן אוֹזְ אָוִיפָּן פְּלָאָץ נְעָבָן וּוּפְלָרְלַעַ,
הַאַט מַעַן זַיִּי בְּשִׂפְסָקָן. דִּי מְוֻטָּעַר הַאַט בְּאַקְוּמָעַן אַ קְוִיל אִין קָאָפַּ. אוֹזְ דָּאָס
מִיְּדָעַלְעַ חַטְטָם בְּאַקְוּמָעַן אַ קְוִיל אִין קָאָפַּ זַעַנָּעַן אַיר אֲרוֹזִיסְ דִּי גַּעַהַרְיָן. דָּאָס
הַאַבְּ אִיךְ חַלְיִין גַּלְזָעַן. דָּאָס מִיְּדָעַלְעַ חַטְטָם נְאָךְ גַּעַזְשִׁיפָּעַט, אוֹזְ גַּעַקְרָעַכָּט
אוֹזְ, אוֹזְ. קִיְּינָן חַילְפָּה הַאַט מַעַן נִיסְטְּגָּעַטְנָה גַּעַבָּן, וּוּיִיל דִּי גַּעַהַרְיָן זַעַנָּעַן
אֲרוֹזִיסְ. זַיִּי הַאַט זַיִּר נְאָךְ גַּעַמְטָעַרְטָם. דָּאָס הַאַט מַעַן נְאָךְ גַּעַהַרְעַשְׁתָּ שִׁיסְקָן אִיךְ
וּוּפְלָלְדַּל זַוְּיִיל דִּי בְּאַנְדִּיטָּן הַאַבְּן זַיִּר נְאָךְ גַּעַדְרִיִּיטָּ, אוֹזְ הַאַבְּן אָוּנְדָּז גַּעַ-
הַיְּטָן. הַאַט אַ גַּוִּי, וּוּפְלָכְעַרְ הַאַט אָוּנְדָּז גַּעַקְאָנָם, גַּעַזְאָטָם אַז מִידְ זַאָלָן אַנְטָ-
לוֹיפָּן, וּוּיִיל מַעַן זַוְּכָּת אָוּנְדָּז. אִיךְ הַאַבְּ אַיִּם גַּעַזְבָּטָם, אַז דָּאָס זַוְּיִיסְ אִיךְ
אַלְיִין אַז זַיִּי זַוְּכָּת אָוּנְדָּז, דָּאָס דָּאַרְפָּסְטוּ מִיר נִיסְטָאָזָן. הַאַט עַד אָוּנְדָּז
גַּעַהַיִיסְן בְּאַלְדָּ אַנְטָלְוִוִּיפָּן. הַאַבְּ אִיךְ אַיִּם גַּעַזְאָטָם: פָּאָרְלִיןָן, אִיךְ וּוּפְלָדִירָן
בְּאַצְּאָלָן וּוּיִפְלָדוֹ וּוּעַסְטָן וּוּפְלָן. זַאָלָסְטָמָאָן אַ קְבָּרָן, אוֹזְ זַאָלָסְטָזְיִין גַּעַטְ-
קְוִיכָּרְ זַיִּין, זַוְּדָעָן מִיטְ בְּרַעַטָּר אַזְ אָוִיסְבָּפָּטָן מִיטְ שְׁטָרוֹיָן. דָּאָס אִיךְ
גַּעַוּוֹעַן יְצָהָקָם מְוֻטָּעַר מִיטְ אַ מִיְּדָעַלְעַ פּוֹזְ 9 יְטָרָן. זַיִּיעַר אַ קְלוֹגָס אַזְ אַ
שִׁינְיָן. אַ גַּוִּי אִיךְ זַוְּגָּעָלְגָּפָּן צַוְּ אִיךְ מִיטְ אַ רְעוּוֹאָלָוּוּעָרָן, אוֹזְ זַיִּדְעָרָן.
שָׁאָלָן. זַיִּדְעָרָן טְרִיעָרָן גַּעַוּוֹעַן בְּאַהֲלָתָן בְּיִי אַ גַּוִּי אָוִיפָּן בְּנִידָּעָם. זַיִּ אִיךְ
גַּעַוּוֹעַן אִיכְיָנָעָ פּוֹזְ עַטְלָעָכָעָ מִיְּדָלָעָרָן, הַאַט דִּי מְוֻטָּעַר גַּעַזְקָגָטָם אַז אִיךְ וּוּפְלָ-
עַמְעָן אִיכְיָנָעָ פּוֹזְ זַיִּינָעָ קִינְדָּעָרָן, וּוּפְסָעָ עַד מִיר אָוִיךְ אִין זַיִּינָעָן הַאַבְּן אִיךְ
זַאָל לְעָבָן.

דָּאָס אַלְצָן הַאַבְּן בְּעַטְאָן גַּוְיִים וּוּלְלָכָעָן הַאַבְּן גַּעַמְסָרָן צַוְּ דִּי דִּיְתָשָׁן.
פְּרָאָגָעָן צַוְּ זַיִּי גַּעַוּוֹעַן פָּאָרְבִּינְדָּן מִיטְ דִּי אַ.ק. ?
— זַיִּכְעָד. זַיִּי זַעַנָּעַן גַּעַוּוֹעַן בְּאַנְדִּיטָּן, אוֹזְ פּוֹזְ אַ.ק. סְחָם אַ בְּיִסְלָ-
שְׁקָצָים פּוֹזְ דָּאָרָפְּ פְּלָעָגָן זַיִּד אָוּנְזִיפָּנְעָמָעָן אוֹזְ זַיִּר אִינְשָׁאָפָּן בְּעַוּוֹעָרָן, בְּיִין
צַוְּ גַּוְיִים אַזְ אָוּנְזִיפָּנְעָמָעָן זַיִּי אַ חְזִירָן, אַדְעָרָן תְּ קַעְלָבָל אַזְ אָנְדָּעָרָן זַאָכָן, זַיִּי
פְּלָעָגָן זַאָגָן אַז דִּי פָּאָרְטִיזָאנְעָרָן זַעַנָּעַן גַּעַוּוֹעַן. זַיִּי הַאַבְּן זַיִּר בְּעַרְוָפָּן פָּגָרָן
סְיִזְאָנְעָרָן, אוֹזְ זַיִּיעַרְ טְפַסְּקִיִּיטָּן אִיךְ גַּעַוּוֹעַן אַז זַיִּי הַאַבְּן גַּעַכְאָפָּט אַ יְיִידָן.
הַאַבְּן זַיִּי-אַיִּם בְּחַרְבָּעַט.

נְאָךְ זַיִּיעַרְ טְוִיטָ אִיךְ מִיר בְּעַוּוֹרָן אַ בְּיִסְלָ שְׂוֹזָעָר אָוִיפָּן הַאָרֶץ,
אִיךְ בְּיִגְּ שְׂוִיגְ אַלְיִין גַּעַוּוֹעַן פָּאָרְצָנוֹיִיִּפְלָאָן. אִיךְ הַאַבְּ גַּעַסְרָאָכָט וּוּאָסְ וּוּיִסְטָרָ-

צ'ו טאנ. איז האב זיך בעווארת פארביינדן מיט ד' פארטיזאנער.

פראגען ווועס פארטיזאנער זענען דס בעווען? יידישע?

- ד' קרייסטן פלעגן מיד זאבן אז עם זענען דס יידישע פארטיזא-

נער. פון גראיעץ זענען בעווען 3-2 בחורדים. איזינער א קרייסט האט מירXXXXXX

געזאגט איז אויב אין וויל, ווועט ער מיד פארביינדן מיט זיך, וועלן זיך

מיך אונגעמען. אבער דערנאל האב איז בעזען אז ער לאן זיך מיט זיך ניט

טרעטן. אפשר האט ער נאך בעווארת מיך צויסטרווען צי איז וויל גיין

אין דער פארטיזאנער.

איז בין דאן אויבין צו איזינעם א גוי, אשוסט האט ער געהיכין.

ער איז בעווען אן שרעמער גוי, זיינער ער בוטער. ער ציז זיינער פארטיזן-

טערעסיטט בעווען זיך זאל די מלחה איבערלעבן. א מאל איז מען צו זים

אויבין און מיך בעזובט צי איז בין ניט ביי זים. מען האט אים גוט צע-

שלאגן.

פראגען דער האט זים געללאגן?

- פאליאקן. דער איזינעם זיינער איז איז אויב בעווען פון ד' פארטיז-

אנער. עט האט געהיכין איז פון דער פ.פ.ד., אבער ער איז נאך בעווען

א נאמען דער פ.פ.ר. ציז זענען בעווען סתם באנדיתן. האט אשוסט דער-

ציילט דעם איזינעם זיינעם, איז מען האט זים געללאגן ער זאל אויבעבן

די באומטלענע יידן. דער איזינעם איז באלאג בעוואר בעווען וווער ער האט

געללאגן, וויל ער איז אויב בעווען אין דער חברה.

האט אשוסט צו מיך בעזאגט: דס זעט דאל איז ביי מיד און איז

די ניט האלטן. איז האב מורה. איז האב ניט קיין עצה. איז איז האב

ניט בעהאט וווע צו זיין. דעםאלט איז יחק, מײַן קוזיז, בעקומען און

מיך בעזאגט איז ער האט א גוי וועלכער האט א גוטע קרייעווקע (באחעלטער

ניש), און ער ווועט אונדו דרט אריינגעמען. מיך זענען ביידע אהיין

אוועק.

דער גוי האט געהאט איז טאל וווע די פערז זענען בעטהאנען א

גוטע קרייעווקע. וווען ד' קינדר וואלטן דרט בעזיצן, וואלט מען זיך

ניט בעווען בעפודנצען. יעדער גוי האט געהאט א בעויסט קרייעווקע, איז

טאומער קומען דיזטן זאל ער אליין איז האבן וווע זיך צו באהאלטן.

אויניך עסן האבן זיין באהאלטן איז דער קרייעווקע. אַ גאנצן טאב זענען מיר אָפְּגַעַזְיָזֶן אַיזֶן דער קרייעווקע. בִּינְאַכְּטָן, דֵּשֶׁ אַיז גַּעֲוֹעָן פְּגַדְאַי שְׁבַת, הָאָט צַחַק גַּעֲזַבְתָּ אֶזְרָעָל וּוּטָם קִיְּזָן צַוְּ דִּי קְוִנִּינָס אָפְּנַעַמְעָן אַ פְּאַר זְלַטְּסָעָז וּוּאָס זַיִּינָן אַיסְטְּוָלְדִּיק גַּעֲוֹעָן. עַד הָאָט דָּרְטָס אַעַחַת אַ בִּיסְלְסְחָוָרָה, הָאָט אַיְּרָאַיְּסָטְגַּזְבָּט: יַצְחָק, אָפְּשָׁר וּוּסְטָן דָּרְרוּיִיל נִיטְגִּיָּן. עַס אַיז נַאֲךְ אַלְץְ פְּרִישָׁט נַאֲךְ דָּרָעָט אַבְּלָאוּעָט, אַיז גַּאֲנַצְּזָן אַ פְּאַר טָעָג, וּרְאַרְטָס נַאֲךְ צַוְּ. בְּלִילְבָּגָר דָּא אַ פְּאַר טָעָג. פָּלְגָּה מִיד, אַוְן בִּיְּנִים. עַד הָאָט מִיד אַבְּעָרָט נַיְּטָגְּגָט. עַד אַיז גַּעֲוֹעָן אַ פְּזַוְּטָר דָּרְפִּישָׁר יַיְּד, אַוְן נִיטְגִּיָּן גַּעֲוֹוּסָט קִיְּזָן חַכְמָות.

עד אַיז אַוְוָעָק, דָּרְטָס האָבָן זַיִּינָן אַיְּסָטְשִׁין אָוִיְּפְּגַעַזְוָמָעָן. גַּעֲבָבָן אַיְּסָטְעָן צַוְּ אַזְנָן. פִּירְאַזְקָעַלְלָעָר. עַד הָאָט גַּוְטָס אַפְּגַעַזְבָּעָסָן, אַזְנָן אַיְּנָעָם פָּרוֹן דִּי זַיִּינָן הָאָט מַעַן גַּעַשְׁקִים מַזְדִּיעָ. צַוְּ אַיזֶן דִּי בַּאֲנְדִּיְּטָן. זַיִּינָן זַעַנְעָן גַּעַקְוָמָעָן, אַוְן האָבָן אַיְּסָטְשִׁין אַזְנָן אַדְרָט אַאֲאָזָרְהָרְגָּעָט. מַעַן הָאָט אַיְּסָטְשִׁין גַּעֲבָבָן אַ קְרִילְלָה, אַיז עַד אַדְרִיכִין אַיזֶן דָּרָעָט סְטָאַדְלָעָר. עַד אַיז גַּעֲוֹוָאָרָן פָּאַרְדוּוּנְדָעָט. זַיִּינָן הָבָן אַיְּסָטְשִׁין, אַוְן גַּעַהְיִיסָּן אַיְּסָטְשִׁין גַּעַבְּנָן דָּאָס גַּעַלְטָס וּוּאָס. עַד הָאָט דָּאָס בְּזַיִּינָן אַאֲאָזָרְהָרְגָּעָט בְּעוּוֹאָרְהָרְגָּעָט בְּיִיְּ אַשְׁוֹטָס אַיְּדָעָם. עַד הָאָט מִיד אַלְעָם דָּרְצִיְּלָט. עַד הָאָט גַּעֲוֹוּסָט אַלְעָם נִיְּעָסָן, וּוּיְיָלָעָר אַיז גַּעַוּוֹעָן פָּאַרְבִּינְדָּן מִיטְטָן דִּי אַלְעָם חָבָרָה. זַוְּנְטִיךְ אַיזֶן דָּרָעָט פְּרִיךְ, האָבָן אַיזֶן זַיִּינָן נִיטְגִּיָּט, אַוְן מִיטְטָבָגְגָר צַיִּיט בְּזַיִּינָן אַיז אַוְוָעָק אַהֲרָן וּוּוּ. עַד אַיז גַּעַבְּגָגְעָן, כְּדִי, גַּעַוּוֹאָר צַוְּ וּוּוֹדָן וּוּאָס מִיטְטָן אַיז גַּעַשְׁעָן. עַד אַיז נִיטְגִּיָּט זַוְּנְטִיךְ אַיזֶן דָּרְטָס גַּעַנְעָכְטִיקָט, אַדְרָעָט עַרְבָּעָז אַוְוָעָק אַוְן זַיִּינָן וּוּיְסָן וּוּוּ.

אַיזֶן בְּזַיִּינָן, אַוְן גַּעַפְּרָעָט דִּי קְרִיסְטָן: יַצְחָק אַיזֶן דָּאָס גַּעַוּוֹעָן? הָאָט זַיִּינָן מִפְּרָד גַּעַזְבָּט אֶזְרָעָל אַיז אַיז נִיטְגִּיָּט גַּעַוּוֹעָן. דָּרְטָס אַיז גַּעַוּוֹעָן שְׁפָוָרָן פָּרוֹן אַ-שְּׁלִיטָן וּוּעַלְבָּעָד אַיז אַדְוִיְּסְבָּעָפָּאָרָן. פָּרוֹן הַיְּנְטָעָרְדִּיקָן טְוִיעָר. דִּי שְׁפָוָרָן אַיז שְׁנִיִּי האָבָן גַּעַפְּרִיט אַיז פָּעָלָד אַרְיִיךְ. זַוְּנְטִיךְ פָּאָרָן גּוֹיִים נִיטְגִּיָּט אַיז פָּעָלָד אַרְבָּעָטָן. האָבָן אַיזֶן גַּעַפְּרָעָט: מְאַרְיִוּסָעָ, וּוּעָרָהָאָט דִּי שְׁפָוָרָן? הָאָט זַיִּינָן מִיר גַּעַנְכְּפָעָדָט: אַיזֶן וּוּיְיָסָט בָּאָרְנוּיִטָּה. אַיזֶן עַנְטָפָעָר אֶזְזַיְּלָה זַיִּינָן זְוִיְּיָט גָּרְנוּיִט, אַוְן אַלְעָם אַנְדָּעָרָעָט זַאְכָן, האָבָן מִידָּן בְּשָׁלָד אַיְּבָעָרְצִיִּיגָּט אֶזְזַיְּלָה אַיז עַפְּעָם נִיטְגִּיָּט גָּוָט. אַיזֶן האָבָן מְוֹרָת בָּקְרִיכָּן, אַוְן זַיִּינָן זְוּבָעָקְרָקָט אַיזֶן אַלְעָם זַיִּינָן וּוּזְאַזְוָן.

פונַּ דְּקָרֶט טְרוֹבִּיס. פּוֹן אַיְּרַ רְעֵדָן אַלְּיִּין הַאֲבָבָּא אַיְּךְ פָּאַרְשְׁטָאַנְגָּן אָז דָּא הַטָּמָּן יְצָהָקָן אַוְמְגַעְבָּרְעָנָגָט. אַיְּךְ בֵּין בַּאֲלָד פּוֹן דְּקָרֶט אַוּוּקְ.

אַיְּךְ בֵּין גַּעֲבָאַגְּבָעָן צָו אַשְׁוֹסְטָטָא אַיְּדָעָם אָוֹן אַיְּסָטְרָזְיִילָט אָז אַיְּךְ
הַאֲבָבָּא גַּעֲפָרָעָגָט אַוּוּקְ יְצָהָקָן בֵּיִּי דִּי אַקְוָנוּינָס. הַטָּמָּן עַרְ פִּידְ גַּעֲזָגְטָא: וּוֹטָס
הַאֲסְטוֹ גַּעֲטָאָן? זִיְּ הַאֲבָבָּא אַוּוּקְ דִּיְּךְ גַּעֲקָאנְטָא דְּקָרֶט פָּעֶרְטִיקְ מַאֲכָן. פָּעַן הַטָּמָּן
דָּאָרְ נַעֲכָטָן בִּיְּגַעְבָּטָא דְּקָרֶט יְצָהָקָן דֻּעָרְהָרָגָט. צָו וּוֹטָס בִּיסְטוֹ דְּקָרֶט גַּעֲבָאַגְּבָעָן?
עַרְ הַטָּמָּן פִּידְ דְּעֶרְצִיְּלָט אָז מַעְן הַטָּמָּן אַיְּחָקָן, נַאֲכָן דֻּעָרְמָאָרְדָּן, אַרְיִינְגָּעָ-
וּוֹאָרְפָּן אַיְּין אַזְׂמָפְּ, אָוֹן אַפְּיָלוּ נִיטְ בַּאֲגָרְשָׁבָן.

דָּעַרְ קְוָנוּינָס צָו גַּעֲזָגְטָא דָּעַרְ גַּעֲלָעְרָנְסְטָעָר בּוֹיִ אַיְּן דָּאָרְפְּ. עַרְ הַטָּמָּן
בִּעהָטָא גַּעֲלָעְרָנְטָא קִינְדָּעָר, אָוֹן אַיְּצָ גַּעֲזָגְטָא אַיְּין דָּאָרְפְּ פָּאַרְעָכָנְטָא אַלְּסָא אַיְּדָעָלָר
בּוֹיִ.

פְּרָאָגָעָן: סְזָוְן וּזְעַלְבָּן דְּקָרֶט אַיְּצָ עַרְ גַּעֲזָגְטָא?

- דָּאָס אַיְּצָ גַּעֲזָגְטָא אַיְּין דָּאָרְפְּ סְמָטְרִיךְ, נַעֲבָן פְּרָאָמְפָּאל.

נַאֲרָ דָּעַרְ מַעְשָׁה הַאֲבָבָּא אַיְּךְ שְׂוִין מַוְּרָא גַּעהָטָא צָו זִיְּין אַיְּינְעָרְ אַלְּיִּין
בֵּיִּי דְּעָם קְרִיסְטָא. אַיְּרַ בֵּין אַוּוּקְ צָו אַשְׁוֹסְטָא, נִיטְ גַּעֲקָוּקָט וּוֹטָס עַרְ הַטָּמָּן
מִידְ גַּעֲזָגְטָא דָּאָס עַרְ הַטָּמָּן מַוְּרָא. הַטָּמָּן אַשְׁוֹסְטָא מִידְ גַּעֲזָגְטָא אָז עַרְ הַטָּמָּן נַאֲרָ אַיְּין
אַוְיִסְוּעָגָט. וּוֹעַן זִיְּין אַיְּדָעָם וּוֹעַט קְוֹמְפָּן, וּוֹעַט עַרְ מִיסְ רְעָדָן.

דָּעַרְ אַיְּדָעָם אַיְּצָ גַּעֲקָוּמָעָן הַטָּמָּן אַיְּסָטְרָזְיִילָט אָז עַרְ וּוֹיְלָעָר
זָאָל מִידְ גַּעֲמָעָן צָו זִיְּךְ. דָּעַרְ אַיְּדָעָם, וּוֹלְמָדָעָק הַטָּמָּן עַרְ גַּעהָיִיסְן, הַטָּמָּן
מַסְכִּיתָא גַּעֲזָגְטָא צָו גַּעֲמָעָן מִידְ צָו אַיְּסָטָא אָקְ גַּעֲוָמָעָן צָו זִיְּךְ,
אוֹן מִידְ בַּאֲחָלָתָן אַיְּין אַ-קְרִיעְוּקָעָ מִיטְ גַּעוּוּרָא, אָוֹן מִידְ הַטָּמָּן עַרְ גַּעהָבָן
צָו רְדִיבְּנִיכְּן דָּאָס גַּעֲוּוּרָא.

פְּרָאָגָעָן: וּוֹטָס פָּאָרְ אַגְּוֹוּעָר אַיְּן דָּאָס גַּעֲזָגְטָא?

- פְּאַמְּלִילִישְׁ גַּעֲוּוּרָא. עַרְ הַטָּמָּן בִּעהָטָא אַ-צְ.קְ.מְ. (שְׂוּוּרָרָ מַאֲשִׁין גַּעֲוּוּרָ)

אַ-בִּיסְלָ קְוִילָן.

פְּרָאָגָעָן: וּוֹטָס הַטָּמָּן עַרְ גַּעֲדָאָרָפְּטָ הַאֲבָבָּא גַּעֲוּוּרָ?

- דָּאָס אַיְּצָ גַּעֲזָגְטָא צְרוּבְּגָרְיִיט. זִיְּ הַאֲבָבָּא גַּעֲמִינְטָא אָז מַעְן וּוֹעַט
בְּאָפְרִיְּגָעָן פּוֹיְלָן. תַּלְעַ הַאֲבָבָּא גַּעהָטָא גַּעֲוּוּרָא, נִיטְ בְּלָנוֹיְזָ עַרְ. דָּאָס אַיְּצָ גַּעֲזָגְטָא
פָּאָרְ דִּי בְּאָנְדָעָס. אַיְּרַ בֵּין דְּאָרְטָא גַּעֲזָגְטָא, צָוֹן עַרְ הַטָּמָּן מִיחָה גַּעהָבָן עַסְן.
אַ-מְּאָל אַ-זְׁוֹנְטִיקְ אַיְּצָ מַעְן גַּעֲקָוּמָעָן אַ-רוּסְטְּרִיבְּן דִּי גּוֹיִים צָו פִּירָן

הבלץ. עס ניז בעקומען א שליטן מיט. ס.ס. איר בין בעווען אין טרוב, אוון ניט געהט וווען צו אונטלייבן. דאס איז בעווען א קלינן שטיבל, דלא על דלא, נאָר א בעט איז דארט געשטאנגען. דאס איז בעווען זולאָדעם רווויניג. ער הנט צו מיר געריגן: קרייך אַרוֹנְשָׁעֶר דעם בעט. איר בין אַרוֹנְשָׁעֶר דעם בעט, צו אַרְךְ האָב נאָר מורה געהט א ניט אונטערזזהיבן דאס בעט. דאסאָה האָרֶץ האָט מיר בעקלאָפֶט האָסְטִיק פֿאָרֶד שְׂרָעָם. דאס יִינְגְּעָלָע ז'יינס, האָט געשְׁרִיבֶן: מאָמע, ליַאלָע, אַאֲלָא לַיאַלָּע. אַיְלָהָב גַּעֲזָעָן דעם ס.ס. פָּנָס טְּבִיוֹלָה, אוון אַיְדָהָב מָוָרָה גַּעַהָט ער זָלְמִיר נִיט זָעָן. אַיְדָהָב גַּעַהָט מסל אוון ער אַיְזָ אַרוֹיס. אַיְלָהָב בין אַרוֹיסגַּעַרְאָכָן פָּוָן אַונְטָעָר דעם בעט, גַּעַנוּמָעָן צוּוֵּי גַּרְאַנְטָן, אוון זולאָדעם האָט מיר בעזאגט אָז דָאָ דָאָרְפָּן דָוְרְכְּפָּאָרְן דִי. ס.ס. אַזְיִיף אַ-שְּׁלִיטָן, זָלְמִיר זָוָרְפָּן דִי גַּרְאַנְטָן אַזְיִיפָּן שְׁלִיטָן. אַיְדָהָב בין אַרוֹיסגַּעַרְאָנְגָּעָן אַיְזָ זָוָלְדָ אַרְיִין, אוון גַּעַוּוֹאָרט אַזְיִיף זִיִּי מִיטָּן דִי גַּרְאַנְטָן. דָעַרְנָאָר אַיְזָ ער בעקומען אוון מיר בעזאגט אָז זָעָנָעָן בעפְּאָרְן אַזְיִיף אָן אַנדְעָרְן זָוָעָג. מִיר בין צוֹרִיךְ אַרְיִין צוֹ אִים. דָרְטָהָב אַיְדָהָב גַּעַהָט אלָע נִיעָסֶן.

פראגע: זָוִי אַזְוִי האָט ער גַּעַהָיִסְן?

- זולאָדעם פָּאָשָׁקָאָוָן. זָעָן נִיט ער, זָוָלְטָ אַיְדָהָב נִיט אַיבָּעָר-
בעלעט. ער אַיְזָ בעווען אַיְן דָעָר בָּאנְדָע. ערָא פְּלָעָטָמִיד זָבָגָן אָז ער
גַּיִיט מִיט זִיִּי, אוון זָעָט זָוָס זִיִּי טְוָוָן. ער אַלְיִין אָז ער טְרָעָפֶט אַיְדָ
טְשֻׁעָפֶט ער אִים נִיט. אַיְדָהָב גַּעַזָּעָן אָז ער אַיְזָ אַמְתָה, ער האָט דָאָרָ מִיד
גַּהְהָאָלָטָן. ער האָט מִיד אָפָּן בעזאגט: אַזְיִיב אַיְדָהָב זָוָל אַיבָּעָרְלָעָבָן, וּוּעָסָטו
אוֹיר אַיבָּעָרְלָעָבָן.

פָּאָגָעָן: זָוָס אַיְזָ בעווען זִיִּין אַינְטָעָרָעָם. אַיְדָהָב אַזְיִזְבָּהָאָלָטָן?

- ער האָט פְּשָׁוֶט אַזְיִיף מִיד דְחַמְנָזָת גַּעַהָט. ער אַיְזָ בעווען קִיִּין
בָּאנְדִּישָׁן, נאָר אַיְזָ בעווען אַיְן דָעָר בָּאנְדָע. ער אַיְזָ בעגָאנְגָּעָן מִיט זִיִּי,
אוֹיר עֲפָעָם גַּעַנְגָּסָן, נאָר גַּעַרְגָּעָט קִיִּין זִיגָלָהָב ער נִיט. דָאָס אַיְזָ בעווען
אוֹיר אַ-שְׂוֹוִיִּץ. מעַן זָוָעָט באָפְּרִיְּיָעָן פּוֹגִילָן.

פראגע: צִי אַיְזָ דָאָס בעווען סְחָם בָּאנְדָעָס, שְׂדָעָן אַ-קָּמָן?

- דָעַר סְיִירָול זָל זִיִּי זָוִיָּן זָוָעָר זִיִּי זָעָנָעָן בעווען זָעָנָעָן סְחָם

באנדיטן. זיינערGANZER גיין ביגאנטס איז געוווען נאך צו ראבידן. זיינער האבן בעכאנט איז, האבן זיינער בעמאכט אַ לעבן, אַים צו גענומען די פאָר שמאטעס, די שיך, אַ פאָר זילאטעס, אַונְ דערמאָרדעט. אַבער גיין אויף עפֿעס אַונְ אַרבּעט קעגן די דִּיטְשֶׁן, דָּאס ניט. עס אַיז נאך געוווען אַ שוויין.

פראגע: דִּיטְשֶׁן האבן זיינער בית בעטשעפעט?

- זיינער זענען בעוווען פֿהַדְנִים. זיינער האבן מורה בעחאת אַנטְזְהִיבּן טיט די דִּיטְשֶׁן.

פראגע: ווֹי לאָנג זיינער אַיך געוווען ביין אַים?

- ביין אַים בין אַיך געוווען ביין צום באָפְּרִיעָן. ער האט אויך מורה בעחאת מיר צו האלטן דיGANZER צו גענצע צוּיִיט, האט ער מיר אַיבּערגעשיקט צו זיינעם אַ שוואָגָעָר. דָּארט בין אַיך געוווען אויפּון בוֹידָעָם. דָּאס אַיז בעוווען אַין זעלבן דָּארף. ער האט ניט געווואָלט עם זאָל הייסן אַז ער באָהָלָט מיר אויס. ער האט מיר אֲפִילָו צוּגְעַבְּרַעְגָּת צו זיינער שווער, ווֹי גִּיל ער האט מְדֻרָּא בעהאָט.

די רוֹסֶן זענען שוין אַרְיִין, האט ער נאך אלֶץ מורה בעחאת. ער האט מיר בעזאָגֶט אַז אַיך זאָל ניט אַרְיִיסְגִּין. די רוֹסֶן זענען בעזאָגֶט בין אַים אַרְנוֹטֶן אַונְ מיט אַים בערעדט, אַונְ אַיך בין נאך געוווען אויפּון בוֹידָעָם. ער האט מיר ניט געזאָגֶט אַפְּן, אַז מעָן ווֹיל מיר הרבעען, נאך אַז אַיכְט דָּארף מעָן זיינער הייסן מער פּוֹן פרֵיָר. אַיך פְּלָעָג שוין נאך אַפְּרָט טעג אַראָפְּבִּיִּין אַונְ דָּעָן מיט די רוֹסֶן, אַבער ער האט מיר געזאָגֶט: דָּריִין זיינער ניט אַרְוָם אַין דָּרוֹיסֶן.

נאך אַ פְּאָר טעג האט ער מיר בעזאָגֶט אַז אַין פֿרָאמְפָּל זענען שוין דָּאַ אַ פְּאָר יִזְדָּן, אַונְ ער ווֹעַט מיר אַפְּפִירָן אהִין. אלְיִין האט ער מיר ניט בעלאָזֶט ביין. אַיך האָב בעדארפְּט ביין מיט ניט, אַבער ניט צוֹזָאמָעָן. ער האט ניט בעווואָלט אַז גִּי גּוֹיִים זאָלן זעָן אַז ער פִּירָט מיר אַרְוָיס. ער האט מיר בעהיאִיסן גִּין פֿאָרוֹיס, אַונְ ער ווֹעַט גִּין אַונְטָעָר מִיד, אַיך ווֹעַל גִּין אַין דָּעָר זיינער, אַונְ ער ווֹעַט גִּין אַין דָּעָר אַנדָּעָר זיינער. ער האט מיר בעגעבען אַשְׁטִיקָל בעוווער אַין האָגָּט. ער אַיז אוֹיך ניט גַּעַגְעַגְעָן אַז בעוווער.

אַ פְּאָל אַז אַוּנְטָבָּן ביין אַיך מיט אַים גַּעַגְעַגְעָן אַפְּנַעַמָּעָן אַ בִּיסָּל

כלים ווועלכע איך האב בעהאט בי. א גוי. ס' איז מיר א שוד געווען זיין
איבערזולקון ביי א צוויתן גוי. ער האט דורך מיר א סך בעהאלפונ, האב
איך זיין בעווארם אים אוועקגעבען. ער האט צו מיר ניט צוגעליגט, אבעל
ער איז וווערט געווען.

פראגע: איך האט אים געאצלט, אדער בעארבעט בי. אים?

- איך האב אים ניט געאצלט, אורן ניט בעארבעט. פאר עטף האב
איך באצטלט, זויל איך האב בעהאט. ער אליעז האט ניט בעהאט קיין עטן.
ער איז געווען אין ארעמער גוי. ער האט בעהאט איז מארב פעלד. ער איז
געווען צויף צרות. איך האב בעהאט א פאר זלאטס, בין איך געווען פאר-
איןטערעסידט אים צו העלפון. ער האט מיר אפבעטידט קיין פראמטאל, אורן
איך האב בעהאט א שטיקל גאלד האב איך אים בעגבון פארן וועג. דאסט זיך
או ער איז געווען א שטיקל שנידער. האב איך אים בעזבון אז פאר דעם
שטיקל גאלד קאנסטו דיר קויפן א ניין מאשין. צי ער האט געקייפט, זויס
איך ניט. איך האב פון דאנען בעשריבן צו אים א בריבו, אורן ער האט מיר
ניט בענטפערט. אפשר איז דער בריבו ניט דערהאלטן געווארן. איך האט זיך
אד ד' קרייסן ווועלכע דארכ קומען צו חנחתשען, פון איך רועל איך זיך
דערויסן ווועגן זים.

פראגע: גוי לאנג האט ער איך בעהאלטן?

- איך בין בי. אים געווען ביז ער באפרידיונג. בענוו זויפל
צייט, איז שווער צו זאגן. איך בין געווען איז פארסידקנע ערטער וווע
ער האט מיר בעהאלטן. ער האט מורה בעהאט מיר צו האלטן ד' גאנצע צייט
בי. זיך. ער האט מיר געשיקט צו זיינען א שוויאגר. איז זיך, זווען
ניט ער וואט איך ניט איבערגעלאטען.

פרטגעה: איך האט זים באצטלט מיט געלט?

- קיין געלט האט ער בי. מיר ניט גענומען. גארויסט. איך האב
אים נאר בעגבון געלט צו קויפן מיר עסן. צפינו דאס וואס איך האב בעהאט,
האב איך אויר מורה בעהאט אים צו זאגן. סוף כל סוף איז איז מאמענט,
וז מען האט בעהאט א פאר זלאטס, האט מען עס בעקאנט צונגעמען, אורן
אויר הרבענונג. איך האב אים ניט בעזבון. אבער איך קא נאר זאגן אז
ער האט חונדרט פרטצענדטיך. מיר געראסעוועט.

פראגע: ווֹי אָזֶן הַאֲטַז זִיךְרָא בָּאָצְוִיבָּן דִּי פְּרוּי ?

- זִיךְרָא פְּרוּי אֵיז בָּעוּוּן אֵיז מַעֲבָט. זִיךְרָא קְוֹמֶט אַרְוִיִּם פָּוּז אֵיז גַּוְתָּע
הַיִּים. דָעַר פָּאַטְפָּר אֵיז בָּעוּוּן אֵיז גַּוְתָּע גַּוְיִ. בִּיט בָּעוּוּן קִיְּין אַנְטִיסְעַמִּיט.
עַד הַאֲטַז תַּלְעַז זִיךְרָא יְשָׁרָן גַּעַלְעַבְטָן גַּוְתָּע מִיט זִיךְרָא. עַד הַאֲטַז בִּיְיִידְזָן גַּעַלְעַבְטָן
אוֹן פָּאַרְקְוִיְּטָן. אוֹיר אֵן פָּרַעַמְעָר גַּוְיִ. דָעַר דִּיְכָעָר גַּוְיִ הַאֲטַז נַאֲרָן גַּעַנוֹמָעָן
דָּאַס גַּעַלְטָן בִּיְיִידְזָן אוֹן דָּעַרְגָּאַל דָּעַרְהַרְגָּעָט. דָעַר פָּרַעַמְעָר הַאֲטַז נַאֲרָן גַּעַהְאַלְפָן.
עַד הַאֲטַז נַאֲרָן גַּעַלְגִּיבָּט אֵיז גַּאֲטָן. עַד הַאֲטַז נִיט פָּאַרְשְׁטָאַנְעָן ווֹי אָזֶן נַעֲמָט
מַעַן עַס אֵיז מַעֲנַטְשָׁן אוֹן מַעַן הַרְגָּעָט אִים סְחָם פָּאַרְבָּנִיט. אֵיז מַעֲנַטְשָׁן צָו וּוּלְבָן
מַעַן הַאֲטַז גַּאֲרָנִיט, סְחָם הַרְגָּעָן.

פראגע: ווֹי אָזֶן אֵיז בָּעוּוּן אֵין פָּרַעַמְפָאַל ? דָאַרְטָן הַאֲטַז אִיר זִיךְרָא שְׂוִין
בָּעַטְרָאַפְּן מִיט זִיךְרָא ?

- יָא, דָאַרְטָן הַאֲטַז אִיר זִיךְרָא שְׂוִין בָּעַטְרָאַפְּן מִיט זִיךְרָא. דָאַרְטָן הַאֲטַז אִיךְ
סָאַקְעָן בָּעַטְרָאַפְּן חַנְחַטְשָׁוָא בְּרִיךְ, אִיךְ הַאֲטַז דָאַרְטָן בָּעַטְרָאַפְּן דִּיְבָה רְוּפָה ; זִיךְרָא
אִיכְסָט אֵין קָאַנְאָדָע. אֵין פָּרַעַמְפָאַל אֵיז בָּעוּוּן אֵיז מַוְרָא צָו זִיךְרָא, זַעֲנוּן מִיר
אוֹוּעָק קִיְּין זַעֲמָשָׁטָן). דָאַרְטָן זַעֲנָעָן בָּעוּוּן מַעַרְיָה, זִיךְרָא
מַעַן אֵיז זִיךְרָא צְוָנוֹרְפָּגָעָקְוָמָעָן פָּוּז דָעַר גַּאנְצָעָר בָּעָגָנָט. מַעַן הַאֲטַז גַּעַלְעַדְטָן
וּוּיְיַטְעָר זַוְּסָּט צָו טָאַגְּן.

פראגע: ווֹאָס הַאֲטַז אִיר בָּאַשְׁלָאָסָן אִין זַעֲמָשָׁטָן ?

- מַעַן הַאֲטַז זַלְץ מַוְרָא גַּעַהְאַט. אִיר בָּאַבְטָה שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַהְאַט בָּעוּוּרְבָּר בִּיְיִ
זִיךְרָא. אֵין הַאֲטַז מַוְרָא גַּעַהְאַט אֵיז בִּינְאַכְטָן זַלְץ נִיט קְוֹמָעָן גַּוְיִים אוֹן מִיר
הַרְגָּעָן. אִיר הַאֲטַז אַלְיִין גַּעַזְעָן ווֹי מַעַן הַאֲטַז אֵין בָּאַטְרָאַסְוָן אֵין פְּוּלִילִישָׁן
אֲפִיצִיאַר. פָּאַלְיִתְאָן הַאֲבָן אִים בָּעָשָׁסָן. מַסְחָמָן הַאֲבָן זִיךְרָא עַפְעָם גַּעַהְאַט צָו
אִים. אוֹיר אֵין בִּיְיִידְזָן אֲפִיצִיאַר וּוּלְכָעָר הַאֲטַז גַּעַדְיִינְט אֵין דִי פְּוּלִילִישָׁן זַרְמִין
הַאֲטַז מַעַן דָּעַרְמָאַרְדָּעָט. אִיר בִּין בָּעוּוּן אוֹרִיךְ זִיךְרָא לְוּרִיה. גַּוְיִים הַאֲבָן אִים
בָּעַהְרָגָעָט אוֹרִיךְ אֵחָרְבָּה אֵין זַעֲמָשָׁטָן. מַעַן הַאֲטַז זִיךְרָא בָּאַרְנוּסָן גַּעַטְאָגָן. זִיךְרָא
הַאֲבָן אוֹרִיךְ אֵסְטָן רְוָסָן אוֹוּעָקְגַּעַהְרָגָעָט. דָאַס זִיךְרָא נַאֲרָן בָּעוּוּן דָעַר אַנְהִיְיבָן.
שְׁפָעַטְעָר הַאֲבָן דִי רְוָסָן שְׁנָעַל זִיךְרָא בָּאַרְוִיְקָט.

פראגע: ווּיְפָלְיִידְזָן זַעֲנָעָן דָעַמְפְּלִיט גַּעַוְוָעָן זִיךְרָא זַעֲמָשָׁטָן ?

- בְּצָרָךְ אֵין זַעֲמָנְזִיק זִיךְרָא.

פראגע: אִיר הַאֲטַז זִיךְרָא אֵין גַּעַגְּרָדָעָט בִּיְיִ וּוּלְכָעָר אַרְבָּעָט אֵין זַעֲמָשָׁטָן ?

- קיין סוחר בין איך דאן ניט. נארעס איז דארט בעווען א-קרייסט
וועלכער האט בעהאט א-שטאלעריג, בין איך מאאך-MAIL צו אים קריין, א-
ביסל בערביעט. האט ער בעזען או איך ארבעט גוט. ער איך בעווען א-שווא-
כער, געליטן פון א-הארץ קראאנקייט. האט ער מיר בעזאגט או אויב איך
וויל ווועט ער מיך צונגעטען אלס שוחף, איך זאל מיט אים ארבעטן. ער האט
בראך בעהאט א-חתקפה פון הארץ. ער האט מיר בעזאגט או ער פילט זיך ניט
גוט, האב איך אים בעגבן א-אקסל ביסל וואסער, או ער איך בעקומען צו
זיך.

ו- פאל וווען איך האב בערביעט, זענען אריג-בעקומען א-דוסן, אוון
בעווארלט א-מענטש זאל צו זיך גידין ארבעטן. דאס זענען בעווען-קאנזון.
ער האט זיך ער מורה בעהאט פאר זיך. האב איך בעזאגט או איך האב ניט
קיין מורה פאר זיך. זיך זענען מענטשן וויאנדערע. זיך וועלן באזאלן
פאר דער ארבעט. איך בין אוועקגעפאנן מיט זיך. איך האב זיך בעמאנט ד'
ארבעט. זיך האבן רעמאַלט בעקוּלייט א-קו, אוון זיך האבן מיר בעגבן צו
עסן אוון צו טריינקען. זיך האבן מיר בעגבן דאס באנצע דרויב פון די קו.
אייך חביב עס אה הײַם בעברענגן, אוון מיר האבן בעהאט וויאס צו פֿסָן.
דער שוחף האט בעווארלט איך זאל דארט בליבן, נאר איך האב אים
בעזאגט או נאך-עלע מיינע איבער לעבדונגען, קאָן איך מער בית בליבן איך
אַאַאַאַאַ פֿוּילָן.

אייך דערמאַל זיך וויאַ א-MAIL האב איך זיך אריג-געכאנט צו א-בוֹי
שלאָפָן, אוון ער האט ניט בעוועס, וויל ער האט דער ניט בעטארט באהאלטן
קיין ייך. עם איך בעווען א-שטאלער-פראָסֶט, האב איך בעווארלט איבער-
שלאָפָן אַאַאַ א-פאר שעה, אוון ווּיִיטְעָר אַנְטְּלוּיפָן. רוי נאר איך בין אַאַט-
שלאָפָן, האבן זיך אריג-געכאנט א-באַנְדְּעָה באַנְדְּיטְזָן, אוון אַנְגְּהַרְוִין צו
שלאָפָן דעם בוֹי ער זאל זיך בעבן יידן ווועלכע זענען ביַי אים באַהאלטן.
דער בוֹי זיך בעווען זיכער או ער האט זיך קיין יידן. ער האט דער ניט
בעוועס או איך בין דארט באהאלטן. בין איך אריג-געכאנט פֿגְעָן אוון אַרְוִיךְ
אויף א-שעטשקרנייע אוון זיך צעקלאָפָט או איך האב זיך ניט בעקסט מער
רידן. איך בין דארט געליבן אפשר א-האלבע שעה, אוון איך האב ניט בעקאנט
אנְטְּלוּיפָן. דער אוּיִיל האב איך בעהרט וויאָן שלאָגָט אַיִם, אוון ער שרײַיט

אֶזְעָט זַעֲנָעָן נִיטָּא בֵּי אִים קִיָּין יִידָּן. מִיר הַאָבָן מִיט אֶלְעָמִינָה לְעַצְמָה כּוֹחוֹת בְּעַנוּמָעָן קְרִיכָּן אָזִיף אֶלְעָמָא פִּיר אַיִן וּרְאֵל אַרְיִין. דָּעָר גּוֹיָא אַיִד בְּעוּוֹעָן זִיכָּר אַז קִיְּינָעָר אַיִז נִיטָּא בֵּי אִים. עָר וּוְאַלְטָמִין בְּעוּוֹעָן אוּסְגָּעָגָבָן וּוֹעָן עָר וּוְיִיסְטָ.

דִּי זַעֲלָבָעָ מַעַשָּׂה אַיִז אַפְּלָל בְּעוּוֹעָן וּוֹעָן מִינָּן מוֹטָעָר מִיט שִׁינְדָּלָעָן אָוֹן רַבְּקָה מַפְּטָח אַיִר טַאַכְטָעָר הַאָבָן נַאֲר בְּעַלְעָבָט. מִיר זַעֲנָעָן בְּעוּוֹעָן בֵּי אִגּוֹי אַוְיִיפָּן בְּוִידָּעָם, אָוֹן זִיִּי הַאָבָן גַּעֲזָוָתָמָא אַיִן דָּעָר אַנְדָּעָר זִיִּיט. זִיִּי הַאָבָן אַוְנָדָז נִיט בְּאַמְּרָקָט. לְסֹוֹף זַעֲנָעָן מִיר אַרְאָפְּגָעָשָׁפָרִינְגָּבָן, אַבָּעָר דָּאָס אַיִז בְּעוּוֹעָן דָּעָרְנוֹאָד וּוֹי זִיִּי זַעֲנָעָן שְׁוִיכָּן אַוְדוּעָק. דָּעָר גּוֹי הַאָט נַאֲר מַוְּרָא דְּעַחַט אָז זִיִּי דְּרִיְּיָעָן זִיִּר נַאֲר. מִיר זַעֲנָעָן בְּעַלְעָבָן אַגְּבָּצָן טָבָּא אַיִן דִּי פְּעַלְדָּעָר, אָוֹן דִּי זַהְבָּגָן אַז מַעַן זַאֲל אַוְנָדָז נִיט זָעָן, אָז עָסָן אָוֹן סְרִלְנְקָעָן. עָט אַיִז בְּאַדְנִיט דָּא קִיָּין וּוּעַרְטָעָר צָו דְּרָאְצִילָּן וּוּאָס מַעַן הַאָט אַיִבְּעַרְגַּעַלְעָבָט, וּוֹי אַזְוִי דִּי פָּלְיִיאָקָן הַאָבָן גַּעֲרָבָעָט יִידָּן. וּוּאָס פָּאָר אַחֲרָצָעָר זִיִּי הַאָבָן גַּעַהָאָט. אָז רַחְמָנוֹת, קִיבְּדָעָר, גְּרוּיָסָע אָוֹן קְלִיְּנָעָ. דִּי גַּרְעָסָעָר מַעְרָדָעָר נַעֲמָעָן נִיט סְתָמָ אָוֹן הַרְבָּעָנָעָן מַעֲנְטָשָׂן. דִּי פָּלְיִיאָקָן הַאָבָן אַוְיִסְגָּעָקָוָת עָט זַחְלָ בְּעַשְׂעָן אָזָא זַאֲר אַז זִיִּי זַאֲלָן דָּאָס קָאָבָּעָן טָאָן. זִיִּי זַעֲנָעָן בְּעוּוֹעָן פְּרָגָעָר פּוֹן דִּי דִּיְּטָשָׂן. וּוֹעָן נִיט דִּי פָּלְיִיאָקָן וּוּאָלָטָן אָס. יִידָּן בְּעוּוֹעָן אַיִבְּעַרְגַּעַלְעָבָט דִּי מַלְחָמָה.

עָט אַיִז בְּעוּוֹעָן אַפְּרָאַמְּפָלָעָר יִנְגָּל, אַשְׁנִיְּיָדָע, וּוּלְכָעָר הַאָט גַּעַרְבָּעָט בֵּי דִּי קְרִיסְטָן אַיִן קָאָמִיְּזָשָׁאָנָקָעָ. הַאָט מַעַן גַּעַמְפָרָט אַיִן דִּי פְּרָאָמָ-פָּאָלָעָר פָּלְיִיצָיִי, אָוֹן זִיִּי זַעֲנָעָן גַּעֲקוּמָעָן צְוֹזָאָמָעָן מִיט גּוֹיִים, אִים אַרְוֹיִים-גַּעַנְוּמָעָן. אַשְׁנִיְּיָדָע אַיִז בְּעוּוֹעָן זִיְּיָעָר דְּוִיכְטִיק אַיִן דָּעָר צִיְּטָ פּוֹן דָּעָר מַלְחָמָה אַיִן פּוֹלְלָן. עָט אַיִז נִיט בְּעוּוֹעָן קִיָּין גּוֹי קִיָּין שְׁנִיְּיָדָע. עָט אַיִז נִיט בְּעוּוֹעָן וּוּפָר עָט זַאֲל עַפְעָס אַוְיִפְנִיְּיָעָן. שְׁנִיְּיָדָע זַעֲנָעָן בְּעוּוֹעָן נַאֲר יִידָּן. אָז מַעַן הַאָט אַוְיִסְגָּעָהָרָבָּעָט אֶלְעָמָא יִידָּן, אַיִז נִיט בְּעוּוֹעָן וּוּפָר עָט זַאֲל קָאָבָּעָן עַפְעָס אַוְיִפְנִיְּיָעָן. נִיט גַּעֲקוּקָט אָזִיף דָּעָם, הַאָבָן זִיִּי אִים אַעֲרָגָעָט. דִּי פָּלְיִיצָיִי הַאָט פְּרִיאָר אַרְיִיר גַּעֲוּוֹסָט פּוֹן אַיִם. זִיִּי הַאָבָן גַּעֲזָוָת אַז דָּאָס אַיִז אַוְנָדָזָעָר יִיד, וּוֹעָן מִיר וּוּלָלָן אִים דְּאָרְפָּן וּוּלָלָן מִיר אִים הַרְבָּעָנָעָן. אַבָּעָר זַעְט אָזִים אַז עָט אַיִז בְּעוּוֹעָן צּוֹלִיב קְנָאָה, וּוּאָס פָּאָר זִיִּי הַאָט עָר גַּעַנְיִיט, אָוֹן פָּאָר אִים נִיט, הַאָבָן זִיִּי אִים גַּעַמְסָרָט. עָר הַאָט גַּעַפְּלָעָגָט נִיעָן

פונַּן די פּוֹיְלִישָׁע שִׁינְעָלָן אוֹן הוֹיזָן, ער פְּלָעַגֶּט עם אַיְבָּעָרְנוּיִיעַן. זַיִד האבן זַיִד דָּאָרָט בְּעֵגָרִית טַוְוִוָּסְטַן קַעְמָפָן פָּאָר פּוֹיְלָן. ער האט זַיִד בענְיִיט די מָונְדִּירָן. דָּעֶרֶפָּאָר האבן זַיִד אַיְם שְׁטָאָרָק גַּעֲהִיטָן. פָּאָר זַיִד חָטָט מעַן מָוָרָא בעהָט. מעַן האט גַּעֲוּוֹסְטַן אַז זַיִד האבן גַּעֲוּוֹתָר, אוֹן אַז מָעַן וּוּעַט דָּאָרָט צָוקְוּמָעַן, קָאָן מָעַן פָּאָלָן אַקְרָבָן. אַיְזָוּעָן די פְּאָלִיצִיָּה אַיְזָוּעָן בעקּוּמָעַן, אַמְּאָל אַזְוָנְטִיק, אוֹן זַיִד האבן אַיְם בענְוּמָעַן, זַיִיְעָנְדִּיק שְׁוִין אַיְזָוּעָן וּוּעַלְדָּל, זַעַנְעָן די חְבָּרָה וּוּלְכָעָה האבן בעזָּקָבָט אַז מָעַן זַאְל אַיְם נִיכְּט טַשְׁעָפָן, אַבְּגָעָפָאלָן אַוִּיפָּעָן די פְּאָלִיצִיָּה, זַיִד אַרְוָמְגָעָרִינְגָּלָט, אוֹן בענְוּמָעַן שִׁיסָּן אַיְזָוּעָן דָּעֶרֶפָּאָר. מעַן האט אַפְּגָעָשְׁטָעָלָט דַּעַט שְׁלִיטָן, אוֹן מָעַן האט אַיְם אַרְאָפְּגָעָ-לָאָזָט. זַיִד האבן בעזָּקָבָט אַז דָּאָס אַיְזָוּעָן אַוְנְדָּזָעָר אַיְדָן. מִידָּה דָּאָרָפָן אַיְם האבן. זַעַנְעָן מָעַן וּוּעַט דָּאָרָפָן, וּוּלְכָעָה אַיְם אַלְיִין הַרְבָּעָנָעָן. מעַן האט אַיְם פּוֹנַּן דָּעֶרֶפָּאָר פְּאָלִיצִיָּה צָוְגָעָבָוּמָעַן. זַיִד האבן מָוָרָא בעהָט, אוֹן אַיְם אַפְּגָעָ-לָאָזָט.

פראגָעָ: ער אַיְזָוּעָן אַוְמְגָעָקּוּמָעַן אַדְעָר ער לְעַבְתָּ ?
- ער אַיְזָוּעָן גַּעֲבָלִיבָן לְעַבְנָן. ער האט דָּאָרָט בעַרְבָּעָט בֵּין די לעַצְּטָעָ מִינְגָּוֹת.

פראגָעָ: זַוְוָ גַּעֲפָוָנָט ער זַיִד אַיְצָט ?
- אַיְךְ זַוְוִיסָּן נִיטָּן זַוְוָ ער גַּעֲפָוָנָט זַיִד. ער האט חַתּוֹנָה בעהָט. דָּאָז אַיְן לְאַנְדָּגָעָפָונָט ער זַיִד נִיטָּן. אַנְדָּעָרָשׂ וּוּאָלָט אַיְךְ גַּעֲוּוֹסְטַן פּוֹנַּן אַיְם. ער האט חַתּוֹנָה בעהָט מִיטָּן אַדְיִיטָשׂ מִידָּל אוֹן אַזְּזָ אַוּוֹעָקָן.
אַיְן זַעֲלָבָן דָּקָחָפָן אַיְזָוּעָן אַ-וּבָבָר וּוּלְכָעָר האט בעַרְבָּעָט לִיְיְוָנָט מִיטָּן אַחֲנָט מַאֲשִׁין. ער האט בעַרְבָּעָט בֵּין אַקְרִיסְטָן, די בַּאַנְדִּיטָן זַעַנְעָן גַּעֲוּוֹעָן אַיְן כֻּסְסָ אַוִּיפָּעָן אַיְם. זַעַנְעָן זַיִד אַרְיִין צָוְדָעָן דַּעַט קְרִיסְטָן, ער אַיְזָאָלָט גַּעֲוּוֹעָן 16 יָאָרָן, האבן אַיְם אַדוֹרִיסְגַּעַנְדּוּמָעַן אוֹן בעַשְׁאָסָן. די קוּיל האט אַיְם אַבָּאָר נִיטָּן גַּעֲטָרָפָן, אוֹן ער האט בענְוּמָעַן אַנְטָלוּרִיפָּן. זַיִד האבן אַיְם אַרְוָמְגָעָרִינְגָּלָט, אַיְם גַּעֲכָאָפָּט, אוֹן אַיְגָנָעָר וּוּלְכָעָן אַיְדָן קָאָן בּוֹט, אַיְזָוּעָן צָוְגָעָבָאָגָעָן אוֹן אַיְם אַרְיִינְגָּבָשָׁסָן אַיְזָוּעָן אַזְּזָעָר אַרְיִין. דָּאָס גִּינְגָּל אַיְזָוּעָן גַּעֲוּוֹעָן פּוֹנַּן פְּרָאָמְפָּאָל. אַיְךְ פְּלָעָן אַיְם אַמְּאָל טְרָעָפָן, האָב אַיְךְ אַיְם בעזָּקָבָט דָּאָהָסְטָן אַפָּאָר זַלְאָטָעָסָ, האָלָט זַיִד אַוִּיפָּעָן אַשְׁוֹוָאָרָצָעָר שָׁעה, זַוְוִיל מָעַן האט גַּעֲהָאָפָּט אַז אַט וּוּלְכָעָן די דָּוָסְן אַרְיִין. מעַן האט גַּעֲוּוֹסְטַן אַז די

דייטשן כטפנ א מפללה. האב איך אים בעגבון א פאר זלאטען ער זאל האבן דע ערשפער צייט אויף א טיקל ברויט. נאך א קורצער צייט האט מען מיר ערוציילט איז מען האט אים בעחרבעט. וווען איך האב בעהדרט איז מען האט בעחרבעט א ייד, איז מיר נמאס געווארן דאס לעבן. ווי לאנג זועל איך נאך קאנען אויטהאלטן? אבער נאך האב איך געזאגט איז מען דארפ איבער-טראגן. איך פוז ציבערלעבן דעם קרייב. איך האב בעהאט זיינער א סך מוט. וווען איך האב בעהרט איז דער לעבט נאך און אן אנדר, האב איך זיך געפּילט א סך שטראקער, און וווען איך האב בעהרט איז דא האט מען בעכאנט א ייד, און בעחרבעט, און דארט אן אנדערן, האב איך א ביסל פארלוידן דעם מוט.

ה מאל א זונטיך בין איך ארהיין צו א גרי ביי וועלכון איך האב בעהרט א פאר טיבעלעך באהאלטן האב איך אים בעגבון ער זאל מיר בעבן א באלייע זיך א ביסל ארוםצעוואשן. איך בין געווען שטראק טומזיך. איך האב זיך ארוםגעווילגערט, דא אין וואלד, אנדער אויפּן בוידעם. וווען האב איך זיך בעקאנט זושן? נאך ער האט בעהאט א ברויסע שטוב, האב איך בעקאנט זיך זושן.

נאכז אפּווארן, בין איך ארויסטבעגןבען. פרעגת ער מיך וווע איך גרי. האב איך אים געזאגט פאדקערט. איך האב קיינעם ניט געזנט וווע איך גרי. איך האב אים געזאגט איז איך גרי צו זיך ברודער יאשען. גע-גאנגען בין איך צו פאולינען. שוין האט מען ארוםבערינגלט דאס דארפּ. איך האב בעהרט איז דער הוונט בילט, א טימן איז עמעצער גייט. איך האב בעזען איז די באנדיגטן גיינען שוין. זיין האבן געטראבן ביכמן. זיין האבן ניט געטראט, אבער זיין האבן ניט קיינז פורט בעהאט. איך בין אדיין צו דעם גרי אין א קרייעוקע ווועס איך האב פאר אים געמאכט. ער האט בעהאט א קליעין טידעלע, האט די מוטיך עס פאראדעט. זיין זענען אריינונגעקוומען און בעמְרַעַט אויף מיר. זיין האט בעזאגט איז ביי איך בין איך ניט. זיין זענען ניט געווען זיבער צי איך און דארט. נאך ער האט בעזען איז בין ניט ביי יאשען, בין איך ביי פאולינען. אפשר האט א שבן בעזען מיך צו אים אריינונגען. זיין זענען אויף אויפּן בוידעם. דארט איך געווען אויסגעהאָזגען א ביסל סחרה מיינען. אבער מיך האבן זיין ניט בעפּונען.

ביניינאכט וווען דער גזען איז אָא בעקומען פון דער טומאה, אין ער צו מיר בעקומען, אונז מיט מיד בערעדט. אַיך האב אַים בעפראוט אָפֶשֶׁר זאל אַיך אִיצט נְרוּסְלָוִיפָּן. האט ער מיר נִיט בעהיכיסן, לוויל טאמער זוכן זי' מיר. אויב בין איז גאנר בייטאג. ער איז בעוווען אַ קלוגער גזען. טבער לעבעדייך זאלטן זי' מיר נִיט בעוווען בענומען. אַירא האב שטענדיך בעהאט בֵּין זי' געוווער. אַיך האב בעהאט גראנטן, אַ רוםישן בענבעגען. לעבעדייך זואלט אַיך צו זי' בֵּיט אַרייז, לוויל זי' האבן בעהרבעת אַ מאַל צוֹוַיִּיַּיְדָן, בֵּין וועלכע זי' האבן בעפֿאַדְרָעָת געלט. ער האט זי' געזאגט אָז ער זואלט זי' געבעבען, נְאָר וווען זי' הרבעגען אַים נִיט. אָבער אַיר ווילט דאָר דאָס געלט, אונז דערנָאָר ווועט אַיר מיר הרבעגען. האבן זי' אַים בעהרבעת מיט אַ מאַטְיקָע (אַ פָּוּרִיה), אַפְּגַעַחֲקָט דְּאָז, דִּי אָוִיעָרָז. נִיט בליך בעהרבעת גאנר פָּאַרְמָאַטְעָרָט אוּפָּן ערסטן אָוָפָן. דאָס אלְץ האט מיר ווילאַדְעָק דערצעיגלט.

אַזְוֵי האט פָּעָן זי' נְאָר בעמאַטְעָרָט אַ אַטָּאָר פָּאַנְאָט בֵּין עס אַיז בעקומען דִּי לְעַצְעַט נאָכָט. ער אַיז בעקומען צו מיר אַין סְטָאַדָּלָע, אונז פִּיר בעהיכיסן. ער האט מיר בעבעבן דעם בענבעגען, אונז ער אַיז בעגאנגען שלאָפָן. וווער עס ווועט קומען שְׂכָם. קומָק נִיט זווער עס אַיז. שִׁים אונז הרדאָ אַוּוּק.

אַיך בין גַּשְׁטָאָנוּן אָוְנְטָעָר אַ בְּרִים, אָז זי' זאלטן מיר נִיט צען. אָבער זי' דְּעַבְעַן נִיט בעקומען. אַיך האב זי' נְאָר בעזען אַדוֹרְכְּבִּין דִּי, וגאנצע באַנדָע.

פראגע: זי' האט אַיר זי' בָּאַקָּאנְטָן מיט אַיזער פְּרוּי אַין זאמאַטְטָש?

- דאָס אַיז גַּעוֹזָעָן וווען אַיך האב שְׂוִין בעהאלטן בְּיִים אַוּוּקְפָּאָרָן.
אַיך בין מיט מִינְגָּפָּם אַ חְבָּר בעפָּאָרָן קִיִּין פָּאַרְכָּעָוָן (Parcœuvre).
האט ער מיר בעזאגט אָז עס אַיז דָעַפְעָס אַ בחורה. האב אַיך מסכימים בעוווען צו פָּאָרָן אונז צען. אַיך האב זי' גַּעוֹזָעָן. זי' זי' בעוווען אַ שְׂיִין מִידְעָלָע.
מיר האבן זי' בָּאַקָּאנְטָן, אונז זי' אַיז מיר בעפָּאָלָן. אַיך האב זי' בענומען קִיִּין זאמאַטְטָש וווען מיר האבן גַּעוֹזָיִינְסָט אַ שְׂטִיקָל צִיִּיט. אַיך האב בענומען אלְיז אַ ווּוִיכְרוּבָּג, אונז מיר האבן חַתוּמָה בעהאט אַין זאמאַטְטָש.

נאר א קורצעער צייט האב איך געזנט צו מײַן פֿרְרוּיָה דא איז ניט
פֿאָר אונדז קִיְּין לְעֵבֶן. מעַן אַרְבָּעַת אַגְּנְזָן טָבָּג, אָוֹן בִּינְאָכָּט דָּאָרָךְ מַעַן
שָׁמָּאָשְׁטִיכָּן אָוֹן חִיטָּן עַם זָאַל וּוֹעֵד אַונְדָּז צִיט באָפָּאלָן. מִיר מַזְדָּן פּוֹזְאָקָאָדָא
דאָנְפָּן אָוּוּקָה. וּווּ אֲתָהִין? קִיְּין אָרָץ יִשְׂרָאֵל.

איַךְ בֵּין אָוּוּקָה קִיְּין לְאָדוֹשׁ, פּוֹן דְּרָאָסְטִיךָן קָאָטָאָוִיךָן, אָוֹן פּוֹן
דְּאָרָט צָו דָּעַר דִּיְתְּשָׁעַר גְּדֻעָנָעַץ. דְּאָרָט הַאָט מַעַן מִיר אַרְעָסְטִירָט. אָוִיךְ מִין
פֿרְרוּיָה אָוֹן חַנְחַטְשָׁע בְּרִיךְ. אָיךְ האָב זִיִּי גַּעַזְגָּט אָז אָיךְ וּוּעָלְ פְּרָוּוֹן צָו
אַנְטְּלוֹרִיפָּן, אָוֹן אָוִיבָּזִיִּי. וּוּעָלְן באָפְּרִילִיט וּוּעָדָן, זָאַלְן מִיד זִיךְ טְרָעָפָן
איַךְ בְּעַרְלִין, אָזְוִיְּיָה אָיךְ טָאָקָע גַּעַטָּאָן, וּווּ נָאָר מִינְעָה הַיְּטָעָר האָבָן. זִיךְ
זִיךְ אָוּוּקָבְּעָדְרִיכִיט, בֵּין אָיךְ אָוּוּקָה, אָרוּיךְ אָוִיךְ אַבָּאָן אָוִיפָּן דָּאָךְ. זִיךְ
הָאָבָן מִיר גַּעַזְגָּט אָוֹן נִיט גַּעַקְאָנָט גַּעַפְוּנָעָן.

פְּרָאָגָעָה: פָּאָרוֹאָס הַאָט מַעַן איַיךְ אַרְעָסְטִירָט?

- פְּאָלִיאָקָן הָאָבָן מִיר אַרְעָסְטִירָט פָּאָרָן אַרְיְבָּרְבָּלִין אַוְמְלָעְבָּאָל דִּי
גְּדֻעָנָעַץ. דִּי באָן הַאָט אַנְגָּעָהוֹיְבָן צָו גִּיןָן, בֵּין אָיךְ אַרְיִין אִין אַזְוָאנָן.
דְּאָרָט הַאָט מִילְּגָעָפָט אַזְוָס. עַד הַאָט מִיר גַּעַפְרָעָט וּווּ אָיךְ האָב מִין
פְּשָׁעְפָּוֹסְטָקָע (פָּאָר דָּעַרְלָוִיְּבָעָנִישׁ), אָוִיבָּזִיִּט זָוָעַט עַד מִיר אַרְאָפְּרוֹוֹאָרְפָּן פָּרָן
דָּעַר בָּאָן. אָיךְ האָב אַיִּם גַּעַגְעָבָן אַפְּרָאָרְבָּאָזָט.
איַךְ בֵּין אַנְגָּעָקָומָעָן קִיְּין בְּעַרְלִין, אָוֹן גַּעַגְעָעָן אַנְיִיחָן אַנְאָרָט
וּווּ יִידָּן פְּלָעָבָן זִיךְ טְרָעָפָן. אָיךְ בֵּין גַּאֲגָנְגָעָן אָוִיךְ אַנְדָּעָר אָרָט,
אָוֹן מִין פֿרְרוּיָה מִיט חַנְחַטְשָׁע נִיט גַּעַפְוּנָעָן. דָּעַם צְוֹנוּיִתָּן טָבָּג האָב זִיךְ
וּוִידָּעָה גַּעַזְוָכָּת, אָוֹן נִיט גַּעַפְוּנָעָן. האָב אָיךְ שְׂוִין גַּעַוּוֹאָלָט צְוֹרִיקְפָּאָרָן,
זִיךְ דְּאָרָט זּוּבָן. דָּעַרְוֹוִיְּלָל זָעָנָעָן זִיךְ אַנְגָּעָקָומָעָן.

פִּיר זָעָנָעָן אַנְגָּעָקָומָעָן קִיְּין מִינְכָּעָן (München).

Pern זָעָנָעָן מִיר גַּעַוּוֹעָן עַטְלָעָכָע טָבָּג, אָוֹן אָוּוּקָה קִיְּין פּוֹרְנוֹוָאָלָד (Wald).
מַעַן הַאָט אַונְדָּז נִיט גַּעַוּוֹאָלָט אַנְגָּעָמָעָן, וּווִילְעָס אַז אִיז נִיט
גַּעַוּוֹעָן קִיְּין וּווִיבָּגָעָן. עַס זָעָנָעָן דְּאָרָט גַּעַוּוֹעָן עַטְלָעָכָע צְעַבְּקָאָכָעָנָע
בָּאָרָאָקָן, אָוֹן פְּעַנְצְּטָעָר אָוֹן טִירָן. דִּי בְּתִי שִׁימּוֹשׁ זָעָנָעָן גַּעַוּוֹעָן צְעַבְּרָאָקָן.
איַךְ האָב אלְעָס פָּאָרָאָקָן, אָוֹן מִיר זָעָנָעָן דְּאָרָט אַרְיִין.

מִיר זָעָנָעָן דְּאָרָט גַּעַוּוֹעָן אַפְּרָאָרְבָּאָזָט, הַאָט מַעַן אַונְדָּז גַּעַזְגָּט

אוֹז עַס עַפְּעָנָט זִיךְ אַנְיִיעָר לְאַגְּעָר אִין בֵּין פְּרִיְּמָאָן (New Freedman).

דארט איז געוווען אַ שיכוֹן פָּאָר סְסָ. שִׁינְעָה הייזלעך. אַיְד בֵּין
אַרְיִין אַיְן אַ גּוֹט הַיִּזְלֶל. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט. אַבָּעָר דָּאָרָה אַיְד אַרְטָ
גִּיט גַּעֲוָאַלְטָ בְּלִיְּבָן. פַּשׂ זַעֲנָעָן דָּאָרָט גַּעֲוָעָן פָּאָרְשִׁידְעָנָעָ פָּאָרְטִיְּיָעָן, אַן
אַיְחָוד, אַ בִּתְחָר. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט אָז אַיְד וּזְוִיל אַוְעָק קִיְּין אַרְצָ יִשְׂרָאֵל.
אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט זִיְּין פְּרִיאַיִ. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט אָז דָּעֶרְלוֹיְבָּעָנִישׁ צָו פָּאָרָן
מִיט עַלְיהָ בָּ. רָוִי אַזְוִיְּמִיר זַעֲנָעָן גַּעֲפָרָן, דָּאָרָף אַיְד דָּאַ נִיט דָּעֶרְצִיְּלָן.
אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט נָז אַוִּיב אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט זִיְּךְ בֵּיִ. דִּי פָּאָלִיאָקָן,
וּוֹעֵל אַיְד זִיְּךְ דָּאַ פְּנִידִיקָן.

פראגע: וּוֹעֵן זִיְּיט אַיְד אַנְגָּבָעָקָומָעָן אַיְן לְאַנְד ?

- אַיְן 1946. וּוֹעֵן דָּאַ הַאֲט זִיְּךְ אַנְגָּבָעָהוִיבָּן דִּי מַלְחָמָת הַשְּׁחָמָרָד,
הַאֲבָגָעָרְבָּעָט אַיְד זִיְּךְ פְּרִיאַיִוְילִיק גַּעֲמָלָן. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט זִיְּךְ גַּעֲזָבָט: אַוִּיב דָּעָם הַאֲבָגָעָרְבָּעָט
אַיְר אַאָג גַּעֲוָאַרְט. אַוִּיב פָּאָלָן זָאָל מָעָן בְּצָטָשׁ זָוִי הַעֲלָדָן, נִיט רָוִי שְׁעָפָסָן
גַּעֲפִירָט צָו דָּעָר שְׁחִיטָה. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט 15 טָן מָאַיִ. אַיְבָּרְגָּעָלְאָזָט אַפְּרוּי מִיט
אַקִּינְד, אַוְן זִיְּךְ תַּלְיָיְן צְוָגָעַשְׁטָעלָט. עַמְּ זַעֲדָעָן גַּעֲקָוּמָעָן אַזְּאָאָמְרִישׁ
עַרְאָפָּלְאָנָעָן בְּאַמְּבָּאָרְדִּיָּן, הַאֲבָגָעָרְבָּעָט אַיְד נִיט גַּעֲקָוּנָט שְׁטִיְּיָן אַוְן קָוָקָן אַדְעָר זִיְּךְ
בְּאַהֲלָטָן. אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט מִיְּין פְּרוּי זָוָס עַמְּ זַעֲטָזִיךְ מִיט אַלְעָ פְּרוּיָעָן
וּוֹעֵט זִיְּין מִיט דִּיְדָ. אַיְד אָז דִּיְדָ נִיט הַיְּטָן.

דָּאָס צְוּוִיְּיָטָע מָל בֵּין אַיְד גַּעֲוָעָן בְּאַטְיִילִיקָט אַיְן מִבְּצָע סִינְיָן.
אַיְד בֵּין גַּעֲוָעָן אַ גַּעֲטָרִיְּעָר חִילָל. אַיְד בֵּין גַּעֲוָעָן אַיְן חִיל הַצְּנָחוּצִים,
דָּעֶרְגָּאָר אַיְן חִיל פְּנִידָה. דָּאָס אַיְז גַּעֲוָעָן וּוֹאָס אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט בְּעַהֲאָפָּט
צָו בְּאַפְּרִידִיָּעָן דִּי יִדְיִישָׁע מִדִּינָה.
אַיְד הַאֲבָגָעָרְבָּעָט אַפְּרוּי אַוְן צְוּוּיִיְּקִינְדָּעָר.

סּוֹפֶּן דָּעָתוֹ שֶׁ מְר אַהֲרָוֹן קִיסְלוֹבִיץָ.

כָּרְבָּרְגָּרְדָּס אַזְּאָפָּט

תַּהְאָא יְהִי אֱלֹפְּרוּבִּיךְ

סְבָּא אַיְזָה

חַחִימָה הַעֲדָה:

זְוִילָאָזְמָאָן